

Značaj lutke na odgoj djeteta u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Čolak, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:921964>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marijana Čolak

**ZNAČAJ LUTKE ZA ODGOJ DJETETA U RANOM I PREDŠKOLSKOM
ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marijana Čolak

**ZNAČAJ LUTKE ZA ODGOJ DJETETA U RANOM I PREDŠKOLSKOM
ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Mentorica rada:

Doc. dr. soc. Marijana Županić Benić

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

Sažetak

Summary

1. UVOD	1
2. LUTKARSTVO	1
2.1. Lutka i lutkar	2
2.2. Lutkarsko kazalište	3
3. VRSTE I NAMJENA LUTAKA.....	4
3.1. Ginjoli.....	4
3.2. Zijevalica.....	5
3.3. Lutke sjene.....	6
3.4. Javajka.....	7
3.5. Marioneta	8
4. ULOGA LUTKE U ODGOJU I OBRAZOVANJU	9
4.1. Lutka i zadovoljavanje potreba djeteta	10
4.2. Lutka kao terapeutsko sredstvo	11
4.3. Lutka kao poticaj: samostalnosti, dječje pozitivne slike o sebi, socijalne kompetencije.....	12
4.4. Lutka kao poticaj jezičnog i govornog stvaralaštva djece	13
5. RAD ODGOJITELJA S LUTKOM	13
5.1. Igra lutkama u skupini.....	14
5.2. Odgojiteljeve uloge i pripovijedanje	15
6. KOMUNIKACIJA KROZ LUTKU	16
6.1. Monolog s lutkom.....	16
6.2. Dijalog s lutkom	17
7. ISTRAŽIVANJE	18
7.1. Cilj istraživanja	18
7.2. Zadatci istraživanja.....	18
7.3. Postupak istraživanja	18
7.5. Demografski podaci o ispitanicima.....	19
8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	24
8.1. Mišljenje odgojitelja o značaju lutke u radu s djecom	24
8.2. Upotreba lutaka i lutkarstvo u vrtiću	27
8.5.1. Primjeri utjecaja lutke na komunikaciju s djetetom	39
8.5.2. Primjeri utjecaja lutke na rješavanje konfliktnih situacija.....	41

8.5.3 Primjeri utjecaja lutke na dječju kreativnost	42
8.5.4 Primjeri utjecaja lutke na razvoj društvenih vještina.....	43
9. ZAKLJUČAK	45
10. LITERATURA.....	46
PRILOZI	

Sažetak

Lutka igra važnu ulogu za dijete od njegova najranijeg djetinjstva, pružajući mu osjećaj sigurnosti u trenutku odvajanja od majke. Kako dijete raste, lutkino značenje za njega se mijenja, odnosno postaje vrijedna didaktička igračka koja djetetu na spontan način pomaže prevladati razne situacije u kojima se nađe. Lutka može biti i odgojiteljev saveznik u ostvarivanju odgojnih ciljeva i zadataka. Igre s lutkom jačaju djetetove govorne i izražajne sposobnosti, vršnjačke odnose, potiču ga na stvaralaštvo te pomažu u razvijanju pozitivne slike o sebi, a ujedno razvijaju mimiku, koordinaciju i pokret. Lutke dovode dijete u stanje uzbuđenosti, razigranosti, pokreću njegov misaoni, imaginarni i emotivni svijet i omogućavaju mu da bogatije izražava svoj doživljaj svijeta. Lutke koje ožive u ruci djeteta omogućavaju mu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji je samo stvorilo. Lutka zamjenjuje živa bića, njome dijete u igri manipulira kako želi i, najčešće, kako ne može u stvarnosti. Cilj istraživanja bio je istražiti u kojoj mjeri i na koji način odgojitelji upotrebljavaju lutku u odgojno-obrazovnom procesu. Zadatci istraživanja bili su ispitati koriste li odgojitelji lutku i koliko često, koje vrste lutke se najviše koriste, kolika je zainteresiranost djece za aktivnosti s lutkom, zatim na koji način odgojitelji stimuliraju djecu na igranje s lutkom te u kojim situacijama smatraju da im lutka najviše pomaže.

Ključne riječi: scenska lutka, dijete, odgojitelj

Summary

The puppet plays an important role for the child from his earliest childhood, giving him a sense of security, the moment he separates from his mother. As the child grows, the puppet's meaning for him changes, that is, it becomes a valuable didactic toy, which helps the child to spontaneously overcome various situations in which he finds himself. A puppet can also be an educator's ally in achieving educational goals and tasks. Games with a puppet, strengthen the child's speech, expressive abilities, peer relationships, encourage him to create and help develop a positive, self-image, and at the same time develop facial expressions, coordination and movement. Puppets bring the child into a state of excitement, playfulness, move his mental, imaginary and emotional world and allow him to more richly express his experience of the world. Puppets that come to life in a child's hand allow him to participate in an imaginary world he has just created. The puppet replaces living beings, it is manipulated by the child in the game as he wants and, most often, as he cannot in reality. The aim of the research was to investigate to what extent and in what way educators use a puppet in the educational process. The tasks of the research were to examine whether educators use a puppet and how often, then what types of puppets are used the most, how much children are interested in activities with a puppet, then how educators stimulate children to play with a puppet and in which situations they think the puppet is the most helps.

Keywords: puppet, child, education teacher

1.UVOD

Temu svojeg diplomskog rada „Značaj lutke za odgoj djeteta u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju“ izabrala sam jer smatram da lutka ima značajno mjesto u dječjem životu od najranije dobi. Ova tema mi je izuzetno draga jer je u životu većine nas lutka bila prisutna te pomoću nje vraćamo sjećanja na djetinjstvo. Dijete u igri zadovoljava svoje potrebe, ali također i uči. Upravo zbog toga djeci treba omogućiti što kvalitetnije okruženje i poticajne materijale. Scenska lutka u vrtićima je pravi izbor za to jer u igri s lutkama djeca prenose svoja emotivna i spoznajna iskustva. Lutka djeci dopušta odlazak u svijet mašte i omogućuje im da ožive svoj zamišljeni svijet. Prema svojim preferencijama, djeca pomoću lutke mijenjaju realnost. Također, pomoću lutke interpretiraju stvarnost kako ju oni doživljavaju. Lutka ima pozitivan utjecaj na dječje stvaralaštvo i razvijanje pozitivnih odnosa s ljudima iz okoline koji su važni u životu svakog pojedinca. Uz lutku dijete ima osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Lutka najbolje razumije dijete, ona je autoritet koje ono samo odabire. Odgojitelji upotrebom lutke u svojem radu potiču dječji razvoj i maštu, njihove intelektualne sposobnosti, senzibilnost, procese socijalizacije te izgrađuju njihovo samopoštovanje koje će im itekako pomoći u daljnjem odrastanju i životu.

Naglasak ovog rada je istaknuti značaj i vrijednosti lutke u razvoju djeteta, njegovu životu i učenju. U teorijskom dijelu rada prvo će se prikazati kratka povijest lutke i lutkarstva kao umjetnosti te lutkine vrste i namjena uz njezinu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu. Zatim će se iznijeti pozitivni utjecaji koje lutka ostavlja na dijete putem rada odgojitelja s lutkom te komunikacije koja se ostvaruje u radu s lutkom. U drugom dijelu rada iznosi se provedeno istraživanje kojim se ispituje značaj lutke i stavovi odgojitelja o upotrebi lutke u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama.

2. LUTKARSTVO

Lutkarstvo je oblik kazališne umjetnosti u kojem nastupaju lutke na način da lutkar daje snagu, glas i pokrete lutki. On nerijetko oponaša ljudsko ponašanje, a animator (lutkar) često ostaje skriven. Ova kazališna forma sastoji se od doživljaja pokreta, likovnog,

glazbenog, dramskog i plesnog izraza te djeci i odraslima nudi bezbrojne mogućnosti stvaralačkog i maštovitog izražavanja. „Od svih grana scenske umjetnosti lutkarstvo je najpogodnije za prikazivanje bajki, fantastike, čudesnih prizora“ (Pokrivka, 1980, str. 8). To je, prema autorici, razlog zašto je ova grana bliska djeci. Lutkarstvo kao umjetnička grana posjeduje veliku povijest. Njegovi počeci pripadaju najstarijim civilizacijama. Autorica Pokrivka (1980) navodi kako Daleki istok zauzima mjesto u razvoju lutkarske tradicije. Nadalje, ističe kako je upravo to mjesto gdje se lutkarstvo nesmetano razvijalo godinama. Slično navodi i Županić BeniĆ (2019) povezivanjem pojave i početaka lutkarstva s Indijom, Kinom, Vijetnamom, Japanom i Indonezijom. Županić BeniĆ (2019) dodaje da se upravo iz tih zemalja lutkarstvo proširilo u ostale zemlje svijeta. Što se tiče lutkarstva u Europi, jači razvoj događa se u 16. i 17. stoljeću. Tada u rukama putujućih lutkara postaje obiteljski zanat. Glibo (2000) navodi kako se u Hrvatskoj lutkarstvo razvijalo u obiteljskim izvedbama te na sajmištima, a profesionalno tek između dvaju ratova. Najprije u Zagrebu, u Teatru marioneta (osnovanom 1920.), a zatim i u Splitu, Osijeku, Rijeci i Zadru, gradovima u kojima su 1940-ih i 1950-ih osnovana prva lutkarska kazališta. Ta kazališta i danas djeluju njegujući ipak pretežito repertoar namijenjen dječjoj publici uz iznimke ambicioznijih pothvata na temelju svjetske i hrvatske baštine. „Kao i svaka druga umjetnost, lutkarstvo može sadržavati duboke istine o čovjeku i svemu što ga okružuje, ali može biti prožeto i potpunom besmislenošću“ (Pokrivka, 1980, str. 10). Prema tomu, iako često tumačena kao umjetnost namijenjena za djecu, ona je svakako namijenjena i za odrasle. Lutkarstvo preko lutkara oživljava tek neživu materiju, odnosno lutku. U tom leži ljepota ove umjetnosti. U radu se u sljedećem poglavlju iznosi uzajamna povezanost lutke i lutkara.

2.1. Lutka i lutkar

„Lutki nije lako biti lutka. Zato joj je potreban lutkar. Tek zajedno s njim lutka postaje scensko biće. Ni lutkaru nije lako biti lutkar. Bez lutke on je svakidašnji čovjek. Tek s lutkom on je više nego to. Toga treba biti svjestan.“ (Paljetak, 2007, str. 32).

U navedenom je citatu jako slikovito opisana snažna uzajamna povezanost lutke i lutkara. Odnosno, lutka je bez lutkara tek neživa stvar, prazna forma koja s lutkarom dobiva svoja obilježja koja ju čine živom. Također, lutkar bez lutke postaje obični pripovjedač s obilježjima svakidašnjeg čovjeka kojem je upravo lutka poticaj za potpuno uživanje u

ulogu i kreativno iznošenje srži priče. Prema Županić Benić (2019), kako bi uspješno oživili neživo, od ključne je važnosti kontrolni mehanizam same lutke i vještine lutkara koji ju pokreće te koji pri njezinom pokretanju otkriva samu svrhu postojanja lutke i njezin jedinstveni karakter. „Svijet lutaka je svijet poezije, humora, satire fantastike, svijet koji ne poznaje granice između ljudi, životinja, biljaka i predmeta“ (Pokrivka, 1980, str. 9). Lutka posjeduje neograničene mogućnosti. Ona može sve, pa čak i ono što je u stvarnosti neviđeno. Lutka mora biti funkcionalna kako bi izrazila karakter lika koji je bitan za priču i iznošenje poruke. Upravo o ovome ovisi likovno uređenje lutke koje je važnije čak i od estetskog faktora. Lutku se oblikuje za njezinu ulogu. Oblikuje ju lutkar te je potrebno da sraste s njom i stopi se u svijetu mašte. Čečuk (2009) navodi da je bajkovitost lutkarske umjetnosti razlog i uvjet njezine goleme izražajne i emotivne moći nad malom i velikom publikom, ali i nad njezinim stvaraocima i nositeljima – lutkarima.

2.2. Lutkarsko kazalište

Kazalište lutaka jedan je od kazališnih oblika, kao svima nam poznatih umjetnosti drame, opere, baleta te pantomime. Ključna razlika između lutkarskog kazališta i ostalih kazališnih oblika leži u tome što u lutkarskom kazalištu glas animatora i lutka čine građu scenskog lika, dok je u ostalim kazališnim oblicima tvorac i građa scenskog lika sam čovjek. Prema autoru (Glibo, 2000), kazalište lutaka je istodobno i stvaralačka i reproduktivna umjetnost. Ono je reproduktivna umjetnost jer osnovom ostaje autorov tekst, a stvaralačka jer od njega nastaje kvalitativno nova umjetnost pod djelovanjem kazališnih elemenata. Nadalje, dodaje kako je osim toga lutkarsko kazalište i sintetska umjetnost iz razloga što ju čini spoj više umjetnosti. Kada govorimo o zadaći lutkarskog kazališta, istoimeni autor ističe multipliciranje estetskih doživljaja, pročišćavanje ukusa gledatelja, učenje o moralu, pobuđivanje moći mašte i imaginacije gledatelja, izazivanje kod njega potrebu za umjetnošću te širenje obzora gledateljeva znanja. Kao ključan faktor za uspješnost obavljanja zadaće lutkarskog kazališta navodi kako ono mora biti zabavno, pogotovo kada se radi o lutkarskom kazalištu za djecu.

„Predstave za djecu svakako su najpristupačniji i najširi oblik estetsko – etičkog djelovanja na dječju psihu i najširi oblik scenskog odgoja. Na jednoj predstavi u dječjoj publici imamo maksimalni kolektiv koji može doživjeti proces umjetničkog doživljaja od

stvaralačke mašte do kartaze.“ (Ladika, 1970: 89) Iz navedenog citata možemo zaključiti kako je posjet djece lutkarskom kazalištu i prisustvovanja na lutkarskoj predstavi pokretač dječje mašte kao i stvaralaštva te drugih raznih dobrobiti za njegov razvoj. Djeca i nakon predstave pričaju o viđenom. Personifikacija i animacija karakteristične su za lutkarsko kazalište, navodi Glibo (2000). Animacijom oživljavamo nežive stvari, a personifikacijom dajemo ljudske osobine stvarima ili životinjama. Određeni oblik lutke više odgovara utjelovljenju životinjskog oblika, s dozom personifikacije. U sljedećem poglavlju prikazat će se vrste i namjena lutaka.

3. VRSTE I NAMJENA LUTAKA

Županić BeniĆ (2009) navodi podjelu lutaka s obzirom na način na koji se pokreću – rukom, štapom ili koncima. Odnosno, pod ručne lutke spadaju ginjol i zijevalica. Lutke na štapu uključuju javajke, lutke sjena te marionete. Također, autorica navodi da se lutke mogu dijeliti i prema poziciji s koje se animiraju. Razlikuju se one koje se animiraju odozdo – ručne lutke i štapne lutke i odozgo – marionete na koncima i marionete na žici. Lutke razlikujemo i po materijalu, načinu izrade, načinu rukovanja, prema funkciji tj. simbolu (ljudi, životinje i sl.) te prema ustanovi u kojoj se primjenjuju (vrtić, škola, lutkarsko kazalište...). Autorica Pokrivka (1980) također u svojoj knjizi „Dijete i scenska lutka“ ukratko navodi marionete, zatim ginjol kao predstavnika ručnih lutaka te javajku kao predstavnika lutaka na štapu. U sljedećim potpoglavljima detaljnije će biti opisane navedene vrste lutaka. Njihova jednostavnija verzija moguća je i za primjenu u vrtiću.

3.1. Ginjol

„Sudbina ove lutke nastaje i nestaje u trenutku kada, navučena na ruku lutkara poput rukavice, progovara sebi svojstvenim jezikom, jezikom lutke što ga razumiju svi ljudi jer osjećaju da će to „biće“ bez identiteta koje započinje svoj život na pozornici u jednom trenutku opravdati svrhu svog postojanja“ (Županić BeniĆ, 2019, str. 27).

Dakle, ginjol je ručna lutka koja oživljava u trenutku kada je navučena na ruku lutkara. Tada je spremna započeti svoju priču i prenijeti ju publici. Temelj ove lutke je zapravo ljudska ruka. Ginjol nazivamo i lutka rukavica. Krasi ju jednostavnost koja ju čini posebnom. Omiljena je kod djece zbog lake upotrebe pri animaciji. Potrebno je pokretati ju na pravi način, a Županić BeniĆ (2019) navodi kako se ginjol pokreće pomicanjem prstiju te rotacijom šake i podlaktice. Također, autorica dodaje kako uglavnom kažiprst pokreće glavu, dok palac i mali prst pokreću lutkine ruke. „Svojom fizionomijom predodređena je za rad s rekvizitom“ (Tomanek, 2018, str. 16). Iz navedenog citata vidljiva je veza ginjola i rekvizita. Županić BeniĆ (2019) također navodi kako postoji određena namjena za određenu vrstu lutke, te da se za ginjolum poseže u slučaju kada su lutkine ruke potrebne za držanje rekvizita. Osim te namjene, Županić BeniĆ (2019) ističe posezanje za ručnom lutkom u slučaju kada lik puno govori ili kada je mali broj animatora, a potreba za većim brojem likova koji se izmjenjuju u priči, ali i kada se predstava želi bilo gdje izvesti, ne misleći pri tome o prostornim i tehničkim uvjetima. Isto tako, u prošlosti (18. st.) istoimena autorica navodi kako je ginjol služio za izvođenje lutkarskih igrokaza na ulicama, trgovima, sajmovima i drugim mjestima gdje se okupljalo mnoštvo. Kada govorimo o anatomiji ginjola, lutkarska je forma vrlo jednostavna, a čine ju tri elementa: predimenzionirana glava, izražene ruke i tijelo te haljina koja prekriva ruku animatora, no najizraženiji dijelovi lutke su glava i ruke. Za izradu ginjol lutke ističe da se mora paziti na to da lutka odgovara animatorovoj ruci kako bi se lutka mogla dobro izraziti. Osim toga, unutrašnjost ručne lutke mora biti sačinjena tako da animatora ništa ne ometa te lutka mora biti izgrađena kako bi bila lagana, koristeći materijale poput stiropora, papira, spužve, tkanine ili mase bazirane na plastici ili gumi. Prije same izrade treba postojati ideja lika tj. karaktera, zatim se odabire materijal i kreće u izradu (Županić BeniĆ, 2019).

3.2. Zijevalica

Zijevalica se kao i prethodno opisana lutka ginjol navlači na ruku prilikom animiranja. Razlikuje se od ginjola po tome što prsti lutkarove ruke otvaraju te zatvaraju lutkina usta. Odabire se kada se kod karaktera želi postići najizraženiji govor, odnosno kada je naglasak za prijenos poruke od najveće važnosti, poput prijenosa pjesme ili riječi. Osim toga, zijevalica je idealan odabir za prikaz raznih životinjskih i ljudskih likova te izmišljenih bića. Zijevalicu se odabire i kada se kod imitiranja čovjeka želi postići izražena facijalna ekspresija

te se time od lutke dobiva karikatura. Županić Benić (2019) navodi kako je pomoću zijevalica najbolje interpretirati životinje radi njihove izražene njuške preko koje se komunikacijom izražavaju razne emocije, primjerice ljubav i mržnja. Važno je za istaknuti da zijevalice nemaju ruke. Osim toga, Županić Benić (2019) dodaje kako sama djeca vole i dijele prijateljske osjećaje prema životinjama i imaginarnim bićima jer su važan dio njihovog izmišljenog svijeta. Zijevalice imaju i popularne predstavnike svoje vrste, a to su mapeti (eng. Muppet – marionette + puppet), lutke lutkara Jima Hensona. Što se tiče anatomije zijevalice, kao što je prethodno rečeno, ona je sačinjena od glave kojoj je glavna karakteristika otvaranje i zatvaranje usta, te od tijela s pomičnim rukama i nogama. Glavna karakteristika glave zijevalice su usta koja određuju ostatak lica čime se postiže efekt kako lutka zbilja govori. Ovisno o konstrukciji zijevalice, usta imaju mogućnost ispljunuti neki rekvizit, čak ga i progutati, ali i isplaziti jezik, žvakati ili micati usta lijevo-desno. Osim toga, zijevalica može i oči pomicati lijevo-desno, gore-dolje, može treptati ili žmiriti te u situacijama čuđenja i straha može izbaciti oči uz pomoć opruga. Na glavi zijevalice i kosa može imati posebne efekte koji upotpunjuju njezin karakter, npr. lutka može kosu zabaciti u stranu. Iako je kod zijevalice naglasak na glavi, ona može imati i tijelo. U tom slučaju, tijelo je uglavnom trodimenzionalno, uključujući ruke i noge. Ukoliko zijevalica ima i ruke, animator po potrebi koristi ruku s kojom ne animira glavu, odnosno slobodnu ruku. Ponekad su potrebna i dva animatora koja usklađeno pomiču zijevalicu – jedan pomiče glavu i ruke, a drugi noge. Na taj način moguće je oponašati i hod. Za zijevalice koje koriste djeca tijelo nije od presudne važnosti jer poput ginjola, djeca zijevalicu navuku na ruku i animiraju glavu, a tkanina koja predstavlja vrat proteže se do njihovog lakta. Navedeni primjer je primjer jednostavne zijevalice.

3.3. Lutke sjene

„Lutka sjena za razliku od svih ostalih vrsta lutaka u kazališnoj izvedbi nikad nije vidljiva kao objekt, već samo kao sjena odnosno iluzija koju stvara svjetlost. Ona kao predmet ne oponaša živo biće već oponaša sjenu živog bića ili predmeta“ (Županić Benić, 2019, str. 55). Navedeni citat slikovito dočarava vrijednost i različitost lutaka sjena od ostalih. Naime, njezinom uporabom ne oživljujemo lutku kao takvu, nego je naglasak na sjeni koju dobivamo projiciranjem svjetlosti. „Igre lutaka sjena zapravo su praoblik filma“ (Pokrivka, 1980, str.

14). Da je film potekao od lutki sjena, objašnjava i Županić Benić (2019), s obzirom na to da je za filmsku projekciju bilo potrebno staviti svjetlosni snop koji bi na bijelom platnu osvjetljavao filmsku vrpcu. Isto tako je i za lutke sjene potrebna svjetlost koja na bijelom platnu osvjetljava lutke sjene koje pokreće animator. Lutke sjene svoju povijest započele su u zemljama Dalekog istoka, a primarna funkcija bila im je pričanje mitoloških priča i priča religijskog sadržaja. Lutke sjena su uglavnom dvodimenzionalne, a njihova osobitost leži u tome da su vizualno očišćene od svega pretjeranog i nepotrebnog. Mogu biti transparentne i u obliku siluete, odnosno obrisa. Jednostavnija verzija ovih lutaka pogodna je za rad s djecom jer je lutke sjena moguće izrađivati zajedno s njima. Djeca također mogu istraživati različite kontraste, odnosno odnose svijetlog i tamnog. Lutke sjene ostavljaju dojam pokretnih sličica te se mogu koristiti i uz glazbu. Glazba utječe na psihu i emocionalni doživljaj gledatelja. Prema tomu, glazba je od velike važnosti prilikom oblikovanja lutkarske predstave. Sukladno tomu, autorica Pokrivka navodi sljedeće: „Glazba ilustrativnog karaktera kao zvučna kulisa koja se javlja da naglasi radnju, raspoloženje, atmosferu. Takva glazba upotrebljava se kao element režije, kod svjetlosnih efekata, scenografije i sl.“ (Pokrivka, 1980: 19). Za najjednostavniji način korištenja ovog lutkarskog izraza nije potrebna nikakva izrada, dovoljne su samo ruke, svjetlo i platno. Pomoću ruku rade se siluete uglavnom u obliku ljudi ili životinja koje se izmjenjuju. Postoje i složeniji oblici lutke sjene. One su sačinjene od vodilica i pokretnih zglobova. Kada je riječ o načinima izrade, oni mogu varirati od jednostavnijih do složenijih, a postoji i veliki izbor materijala koji ovisi o primjeni. Za primjenu lutaka sjena bilo kojeg oblika važno je osigurati platno ili ekran te svjetlo tako da publika može nesmetano uživati u ugođaju s druge strane platna. Lutke sjene su zapravo štapne lutke iz razloga što se kontroliraju štapovima, a u sljedećem poglavlju prikazat će se njihov glavni predstavnik.

3.4. Javajka

Javajka je lutka koja se animira pomoću štapa i žica. Njezina povijest je bogata te ima orijentalno podrijetlo, a ime je dobila po otoku Java s kojeg i potječe. Njezino izvorno ime je *wayang*. „Originalna lutka vajang izrađena je od drva. Dugačak štap prolazi kroz tijelo i pokreće glavu i ruke. Ruke imaju zglobove u ramenu, laktu, šakama i pokreću se pomoću dva štapa pričvršćena za lutke“ (Pokrivka, 1980, str. 12). Od složenije konstrukcije originalne

wayang lutke postoje i jednostavniji likovni oblici ove lutke sa zadržanom tehnikom animiranja. Lutka javajka ima više mogućnosti primjene. „Naime, iako može biti složena, ona s druge strane može biti i iznimno jednostavna i praktična, posebice u radu s djecom, jer ih ne opterećuje složen mehanizam, već je dovoljno uhvatiti lutku za štap i njome glumiti“ (Županić Benić, 2019, str. 69). Autorica ujedno ističe kako dijete može samo izraditi takvu lutku tako što na štap može pričvrstiti nacrtanu figuru koju izreže. S druge strane, nešto složenija forma ove originalne lutke s kojom se djeca još uvijek igraju na indonezijskim otocima, kako navodi Tomanek (2018), animira se u češkim kazalištima u obliku ruske modifikacije javajke koju su češki lutkari i teolozi još dodatno bogato usavršili. Po svojoj anatomiji, Županić Benić (2019) javajku opisuje kao trodimenzionalnu lutku koja se sastoji od tijela lutke i štapa, kontrolnog mehanizma fiksiranog na trupu s mogućnošću pokretanja glave i ruku za koje je pričvršćena žica. Donji dio tijela lutke sačinjen je od suknje koja skriva animatorovu ruku. Glava i kod javajke čini sastavni dio, a ostatak tijela, odnosno ramena, trup, donji dio i ruke čine zasebnu cjelinu. Govoreći o pokretanju javajke, animiramo ju odozdo. Glavne izražajne opcije javajke su igra glavom i rukama. Animator prilikom pokretanja javajke odozdo stoji iza paravana, držeći u jednoj ruci štap kako bi pokretao glavu lutke, a drugom rukom upravlja žicama, odnosno pomiče ruke. Osim javajki animiranih odozdo, istoimena autorica opisuje i oblik javajke koji se vodi na povišenoj pozornici ispred animatora. Animacija tih lutki, koje se nazivaju hibrid, odvija se tako da je glavna vodilica, odnosno štap, pričvršćen na vrat. Animatori su tada obučeni u crno, ali i sama scena je crna kako bi naglasak bio na lutki. U slučaju kada je tijelo konstruirano tako da se animira odozgo, moguće je da hibrid ima glavu kao u zijevalica te tada ona postaje stolna lutka. Osim navedenih varijacija animiranja javajke, Županić Benić (2019) navodi i primjere kombinacija štapne lutke i dijela tijela, odnosno ruku animatora, koji prevuče ruke u rukavice i posudi ih lutki, dok je glava i dalje fiksirana na štap.

3.5. Marioneta

„Marioneta je ujedno svojevrsna metafora za čovjekov život jer ovisi o nekome tko je gore; u slučaju marionete to je samo glumac lutkar koji joj određuje hoće li, kada i kako živjeti, a kada će poput beživotnog objekta čekati na ponovni tračak života“ (Županić Benić, 2009 str. 88). U navedenom se citatu odmah prepoznaje kako je marioneta posebna vrsta lutke

s potpuno drugim te kompleksnijim načinom animacije od dosad navedenih lutaka. Ona, naime, oživljava pomoću konaca na kojima visi u trenutku kada ih lutkar pomiče odozgo. Autorica Županić Benić navodi kako su marionete satkane od figure pokretnih udova, niti konca koje su povezane s lutkom, ali i s kontrolnim mehanizmom koji je uglavnom u obliku križa koji lutkar drži u ruci. Autorica funkciju konaca razlikuje po namjeni. Prema tomu, glavni konci nose lutku, određeni konci zaduženi su za kontrolu pokreta, i na kraju, konci s kojima se postižu posebni efekti poput treptanja, otvaranja usta i slično. S obzirom na to da ima razne mogućnosti pokretanja, laganim pomicanjem određenih končića na kontrolnom mehanizmu, marioneta je najbližnja čovjeku. Ona može hodati, skakati, ali i padati, klimati glavom, saginjati se, penjati se, i slično. Majaron (2004) navodi da marionete simboliziraju manipulaciju iz razloga što je važna osoba uvijek iznad njih te ih prisiljava na kretanje. Takav odnos djetetu pruža mogućnost da intuitivno osjeti društvene modele i relevantnost podataka, a kada marionetu animira ono se nalazi u poziciji „važne osobe“ u odnosu na svoju lutku (koja zauzima mjesto djeteta). Kada je riječ o kreiranju lutke, Županić Benić (2009) navodi tri osnovna koraka. Prvi je korak ujedno i umjetnički korak koji uključuje likovnu i kazališnu stilizaciju lutke. Nadalje, potrebno je stilizirati pokret ruke. Zadnji korak čini mehanička kreacija komponenti ruke. Kostim marionete uglavnom je realistično i detaljno izrađen, a lutka neće izgubiti na važnosti prilikom odabira jednostavnijeg kostima. Kao i kod ostalih lutaka, ovisno o temi i odabiru materijala, marioneta dobiva izgled.

4. ULOGA LUTKE U ODGOJU I OBRAZOVANJU

„Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji složeniji intimni doživljaj svijeta“ (Pokrivka, 1980, str. 20). Lutka u rukama djeteta odvodi dijete u zamišljeni svijet koji dijete samo kreira. Dijete u igri s lutkom može mijenjati stvarnost po svojim željama. Ono izgrađuje sebe i svoj svijet. U igri s lutkom, dijete može svoj zamišljeni, iluzorni plan prenijeti te tako obnavljati i svoje iskustvo. Prilikom igre s lutkom, djeca često imitiraju njihovu stvarnost. Kako bi se dijete priviknulo na svijet koji ga okružuje te ovladalo njime kao društveno biće, igra s lutkom mu značajno i u tome pomaže.

4.1. Lutka i zadovoljavanje potreba djeteta

U odgojiteljskoj literaturi dobro je poznata Maslowljeva (1976) ljestvica potreba u koju spadaju fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, ljubavlju, pripadanjem, samopoštovanjem i poštovanjem drugih te potreba za samoostvarenjem. Također, s obzirom na to da djeca još uglavnom ne mogu osvijestiti svoje potrebe, ne mogu ih ni zadovoljiti. Od velike je važnosti u tom procesu odgojitelj. U prepoznavanju dječjih potreba lutka može značajno pomoći odgojitelju i to na način da je lutka posrednik u komunikaciji između djece i odgojitelja. Već u najranijoj dobi lutka može pomoći djetetu da zadovolji potrebu pripadanja. Kako djetetov razvoj ne bi bio ometan, potrebne su mu osobe koje mu daju uzajamnu ljubav te koje se za njega brinu i uz koje se osjeća sigurno. Dijete te potrebe ispunjava u blizini majke i ostalih članova obitelji te bliskih prijatelja, ali i predmeta poput igračke s kojom se poveže. Prilikom djetetovog prvog odlaska u vrtić, potreba za pripadanjem kod djeteta postaje nezadovoljena. Tada dijete u razdoblju adaptacije osjeća emocije nemoći, žalosti, napuštenosti, odnosno strah od separacije zbog odvajanja od majke i obitelji. Navedena osjećanja ne napuštaju dijete sve dok se ne poveže s odgojiteljicom. U tom trenutku, djetetova najdraža igračka – lutka, služi mu kao prijelazni objekt koji ga podsjeća na dom. Osim osjećaja za pripadanjem, lutka pomaže djetetu i u zadovoljavanju drugih potreba. Jedna od njih je potreba za moći, odnosno afirmacijom. Lutka zadovoljava tu potrebu kod djeteta na vrlo jednostavan i prirodan način. Lutka je za dijete prijatelj kojemu vjeruje, s kojim dijeli svoja razmišljanja, ideje, ali i ono što ga tišti. S lutkom se tada osjeća shvaćeno te s njom ostvaruje svoje ideje. Ono se tako potvrđuje i osjeća moćno. Lutka djetetu pomaže i u zadovoljavanju potrebe za slobodom na način da se s lutkom može nesmetano igrati u bilo kojem trenutku i na način koji njemu odgovara. Također, prilikom moguće konfliktne situacije s vršnjakom dijete svoje negativne emocije može lakše izraziti pomoću lutke.

„Odgojitelj, koji upotrebljava lutku prigodom komunikacije s djetetom, bolje će razumjeti i dijete i znat će što ono o tome želi, zato što se dijete lakše potuži lutki nego odraslome“ (Ivon, 2010: 39).

U navedenom citatu može se razumjeti važnost rada odgojitelja s lutkom. Posezanje za lutkom u radu odgojitelju otvara vrata do boljeg odnosa s djetetom. Autorica također dodaje kako je lutka autoritet koji dijete samo odabire te da zato lakše prihvaća „mišljenje“ lutke koja postaje posrednik djetetove sredine i njega samoga.

Lutka je od velike pomoći odgojitelju u komunikaciji s djecom koja imaju smetnje u razvoju koje mogu dovesti i do onih na društvenom polju i na emocionalnom polju s ciljem uspostave odnosa s okolinom.

4.2. Lutka kao terapeutsko sredstvo

Najdetaljniji opis terapeutskog djelovanja lutke na djecu daje nam autor Bastašić (1988) u svojoj knjizi „Lutka ima i srce i pamet“. Autor se dotiče tema poput straha, smrti, odlaska u bolnicu, agresije, obitelji, djeteta s težim emocionalnim poremećajem kao i mentalne higijene. Sve navedene teme su zasigurno teške za dijete koje se može poistovjetiti s njima. Kako bi se pomoglo djetetu koje se nađe u takvim određenim teškim životnim situacijama, pomoć se može pružiti preko lutke. Primjerice, anksioznost i konflikti često ometaju djetetov razvoj. Postoji mogućnost da će dijete tada emocionalno, ali i intelektualno zaostajati radi neriješene socijalne situacije i obiteljskih sukoba. U igri s lutkama dijete je najčešće potaknuto stvarnim događajima, dok se za vrijeme igre s lutkom ono identificira s likovima. Nakon igre s lutkom dijete se sve više oslobađa i verbalizira te se emocionalne poteškoće ublažavaju. Nadalje, kada je riječ o agresiji, dijete koje nije dobilo dovoljnu količinu ljubavi podložnije je negativnim utjecajima. Lutka tada djetetu može pomoći u obliku boksačke vreće kako bi na taj način dijete ispucalo agresiju. Bitno je da se dijete suoči s izvorom njegove ljutnje te izrazi svoju agresiju na simboličan način u simboličkim igrama s lutkom. Osim navedenog autora, i Brown (1996, prema Carter i Mason, 1998) se dotiče ove teme te navodi da su lutke iznimno uspješan alat u terapiji s djecom koja pate od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP). Terapeuti koriste lutke za prepoznavanje i nošenje s emocijama koje su problematične za djecu s PTSP-om, odnosno, pod vodstvom djece, lutke mogu doživjeti ljutnju, tugu, ali i sreću. Prema Brownu, djeca tako mogu naučiti više vjerovati svojim emocijama. Igra lutkama omogućuje izražavanje i svladavanje dječje zabrinutosti, kao što su izolacija, napuštenost, strah od kazne i osjećaj bespomoćnosti. Pacciullo Sposito i sur. (2016) navode da iako djeca mogu biti u stanju verbalizirati svoje osjećaje, mogu im se javiti poteškoće pri odgovaranju izravnih verbalnih pitanja. Iz tog razloga autori predlažu ulazak u njihov svijet pomoću određenih sredstava za komunikaciju, odnosno lutke. Uporaba lutke, kao kreativni alat koji prati dječje motoričke, kognitivne i emocionalne aspekte razvoja, pokazala se kao iznimno korisno sredstvo jer djeci daje

mogućnost slobodnog izražavanja. Ona također poštuje njihovu autonomiju te umanjuje hijerarhijski odnos odraslog i djece sa zdravstvenim djelatnicima.

4.3. Lutka kao poticaj: samostalnosti, dječje pozitivne slike o sebi, socijalne kompetencije

Kada govorimo o poticanju dječje pozitivne slike o sebi, važno je naglasiti kako se djetetova slika o njemu samome odnosi na samopercepciju, njegovo razumijevanje vlastite kompetencije te primjetnosti u svojoj okolini. Dakle, cilj je da djetetova samopercepcija bude pozitivna te da shvati svoje mogućnosti. Odgojiteljeva uloga je potaknuti dijete na takvo razmišljanje, a lutka mu je u tom cilju najbolji saveznik. Ivon (2010) navodi: „Svjesni opće spoznaje o važnosti razvoja pozitivne slike o sebi kad je riječ o predškolskom djetetu, lutku treba smatrati važnim medijem uz pomoć kojega možemo optimalno ostvariti ciljeve na tom području“ (40). Čudina Obradović (1990 prema Ivon, 2010) ističe važnost razvijenosti pozitivne slike o sebi koja se kod djece prikazuje kao znatno značajnija predispozicija za uspjeh u školi u odnosu na kvocijent inteligencije. Ukoliko djetetu pružimo mogućnost da uživa u igri s lutkom, ono će brzo uočiti svoju posebnost. Također, dijete tijekom igre s lutkom stječe osjećaj samopouzdanja jer mu lutka pomaže da se vidi u svjetlu u kojem se osjeća dobro zbog onoga što čini i misli. Lutka preko odgojitelja razgovara s djetetom na obziran način te omogućuje dijalog djetetu. Isto tako, lutka se dogovara s njim, ali mu šalje i neverbalne znakove svojim pokretima koje dijete prepoznaje i verbalizira. Dijete bi trebalo biti svjesno i svog fizičkog, tjelesnog „ja“. Lutka mu pomaže i po tom pitanju jer daje djetetu mogućnost da upozna svoje tijelo – građu, veličinu, funkcije, ali i razlike među djecom putem razgovora s lutkom. Osim poticanja pozitivne slike kod djece, lutka pridonosi poticanju razvoja dječje samostalnosti. Već od najranije dobi dijete bi trebalo poticati na samostalno oblačenje, hranjenje, odabir igračaka, rješavanje zadanog problema i sl. U svim tim situacijama baziranim na poticanju dječje samostalnosti, najviše će pomoći lutka. Pomoću lutke dijete se brže i lakše socijalizira. Lutkin utjecaj vidljiv je i pri poticanju socijalne kompetencije djeteta. Djetetovo ponašanje u dječjem vrtiću rezultat je njegovog odnosa s odraslima. Odnosno, onako kako su se oni odnosili prema njemu, naučena ponašanja dijete prosljeđuje dalje.

„Pri dolasku u predškolsku ustanovu dijete se nalazi u nizu novih situacija koje od njega zahtijevaju upotrebu socijalnih, emocionalnih, komunikacijskih i svakodnevnih životnih

sposobnosti. U dječjem se vrtiću susreće s vršnjacima i odgojiteljima, s njima gradi odnose koji će predstavljati temelj daljnjega života u kojem se učeći vještine postati sve kompetentnije na području interpersonalnih i intrapersonalnih odnosa" (Ivon, 2010, str. 45). Prema tomu, potrebno je da dijete postane kompetentno u izgrađivanju odnosa kako bi izbjeglo nepoželjne oblike ponašanja te sklopilo prijateljstva, težeći prosocijalnom ponašanju koje odgojitelj treba poticati kod djece. Lutka pomaže djeci da razumiju različitosti i izgrade prijateljstvo i zajedništvo. Osim vršnjačkih odnosa, ona stvara i povjerenje između djece i odgojitelja.

4.4. Lutka kao poticaj jezičnog i govornog stvaralaštva djece

„Čim dijete uzme lutku u ruke, želi je navesti da govori. Dajući joj glas, daje joj i život“ (Renfro 1982, str. 16, prema Ivon 2007, str. 59). Prema Ivon (2010) djeca u igri s lutkama prirodno obogaćuju i razvijaju govor. Lutka to čini zbog svoje oživljavajuće komponente koja dijete spontano potiče na komunikaciju. Za Pokrivku (1980), lutka dijete potiče na duže monologe i dijaloge, da izmišlja neočekivane jezične konstrukcije, da se igra glasovima, riječima, gramatičkim formama, izmišlja nove riječi te pronalazi najprikladnije načine da izrazi ono što želi reći. Istoimena autorica ističe da jezik uz lutku isto postaje predmet igre. Prema tomu, dijete tada jezik ne upotrebljava u svrhu komunikacije (ležerno i lagano), već komunikaciju usmjerava na vlastita svojstva jezika. Pomoću toga, navodi autorica, dijete slobodno može graditi lingvističke forme, mijenjati ih i kombinirati na različite načine. Drugim riječima, dijete dobiva mogućnost da jezik kao ustaljeni sistem simbola poveže s osobnim shvaćanjem jezika i viđenjem svijeta. Osim toga, u igri s lutkom stvaraju se i djetetove male pjesničke tvorevine, nastale pod utjecajem djetetove pojačane razdraganosti, motoričke razigranosti, ushita ili nekog doživljaja.

5. RAD ODGOJITELJA S LUTKOM

Ivon (2007) ističe da upotreba lutke olakšava odgojitelju uvid u dječje probleme, posebice pri dogovaranju pravila ili reguliranju ponašanja. Odgojitelju će lutka dati mogućnost da spozna važnost svoje uloge u oblikovanju djetetova ponašanja. Također, lutka

će odgojitelju pomoći u lakšoj komunikaciji i stvaranju ozračja suradnje, spontanosti i razumijevanja među djecom. Odgojitelj će pomoću lutke moći poslati poruke, više im se približiti te steći njihovo povjerenje. Nadalje, Cacaj Ajh (2008) također navodi da uvođenjem lutke u svoj rad s djecom dopuštamo djeci da unesu snagu i emotivnost svoga umjetničkog stvaranja jer će lutke pokretati djetetov misaoni, kreativni i emocionalni svijet uz govorno iskazivanje sve bogatijeg intimnog svijeta. Kraljević (2000) naglašava da s lutkom izravno utječemo na razvoj crta ličnosti, odnosno pravednost, istinoljubivost, prijateljstvo, druželjubivost, hrabrost, toleranciju i humanost.

5.1. Igra lutkama u skupini

Igre djece s lutkom mogu biti vođene od strane odgojitelja, ali i dijete, neposredno motivirano, samo može posegnuti za lutkom. Igre lutkom u dječjim vrtićima mogu biti organizirane u obliku dramatizacije umjetničkih tekstova, ali i kao spontane, simboličke igre. Prema, Ivon (2007) ono što lutku čini „simbolom“ u igri je lutkina komunikacija simboličkim pokretima, glasom, maskom te vizualnom pojavnošću. „U simboličkoj igri, a takve su i igre sa scenskim lutkama, dijete svoje iskustvo, spoznajno ili emotivno prenosi na zamišljen plan“ (Pokrivka, 1980, str. 23). Prema tomu, dijete se s lutkom izražava na temelju svojih spoznaja. Ivon (2007) također ističe da se u djetetovoj igri s lutkom događa više od samog oponašanja. Odnosno, djeca govore, rade i nastupaju s lutkama, kao da su lutke određene osobe koje dočaravaju njihove misli upotrebljavajući različite geste i govor. Nadalje, što se tiče dramskih igara, njihovo težište stavljeno je na igre socijalizacije i oslobađanja, pantomimske igre i igre kojima je izražajno sredstvo riječ. Možemo zaključiti kako je provođenje dramske igre vjerojatnije sa starijom, odnosno predškolskom djecom. Međutim, autorica Ivon (2007.) navodi kako u dramsko-lutkarskim igrama prilikom odabira raznolikijih lutaka starija djeca mogu poticati mlađu, što će dovesti do produženja trajanja igre, ali i do produblivanja teme igre. „Na lutkarskoj sceni dječjeg vrtića moguće je ostvariti vrlo inventivne i maštovite adaptacije poetskih tekstova, originalno oživljavati likove nekih pjesama“ (Pokrivka, 1980, str. 46). Prema tomu, odgojitelj na taj način stvara male lutkarske kolaže.

5.2. Odgojiteljeve uloge i pripovijedanje

U radu s djecom putem lutke odgojitelj može imati više uloga. Ivon (2007), prema Griffon (1982), navodi ulogu „umjetnikov pomoćnik“ kao odgojiteljevu najsuptilniju ulogu. Takva uloga od odgojitelja zahtijeva jedino uklanjanje prepreka iz okoline koje narušavaju tijek igre. U toj ulozi, odgojitelj ne nudi niti poticaje niti sredstva za igru te se nikako ne upliće. Nadalje, postoji i uloga odgojitelja kao „mirotvorca“ čija se intervencija događa samo u trenutku sukoba. Ova se metoda koristi s obzirom na to da će lutka uspješnije objasniti uzrok sukoba nego izravno upozorenje odgojitelja. U navedenoj ulozi, odgojitelj pomaže djeci da samostalno riješe sukobe koji nastaju u igri. To čini tako da predlaže alternativne aktivnosti ili igračke. Nadalje, uloga odgojitelja kao „vratar“ omogućava djetetu naknadan ulazak u igru. Ova uloga je važna jer se u igri koja je već počela djeca često nisu u mogućnosti priključiti zato što ih vršnjaci odbiju što dovodi do konflikta. Sljedeća odgojiteljeva uloga je uloga „usporednog igrača“ u kojoj se odgojitelj ne igra zajedno s djecom. Kod ove uloge djeca imaju mogućnost naučiti kako animirati i pravilno držati lutku te na koji joj način posuditi glas. Navedena uloga podrazumijeva usporedno odvijanje dječje igre sa odgojiteljevom igrom sličnih materijala i sredstava. Zadnja odgojiteljeva uloga, „promatrač“, zahtijeva praćenje i verbalno komentiranje dječje igre. Tada se odgojitelj ne nalazi u igri, ali ju posredno promatra. Takav način, promatranja kroz oči lutke, dovest će do spontanosti djeteta, koje će tada otkriti različite sposobnosti, kao što su govorne sposobnosti, komunikacija, glazbene sposobnosti, tjelesno pokretanje i sl. Pokrivka (1980) također napominje da odgojitelj u stvaralačkim igrama s lutkama prvo omogućuje uvjete da se djeca mogu igrati s lutkama, te njeguje, razvija i intenzivira scenske igre. „Odgajatelj motivira djecu na igru razgovorom, evociranjem doživljaja, lutkama, glazbom, pjesmom, zagonetkom i, što je osobito važno potiče djecu svojom igrom. On izvodi kratke igre, dramatizacije pjesama i dr.“ (Pokrivka, 1980, str. 34). Prema tomu, odgojitelj odredi na temelju kojeg sadržaja planira potaknuti igru djece te izvede određeni poticaj putem lutke. Pokrivka (1980) dodaje da je odgojitelj češće suigrač djece u mlađoj odgojnoj skupini. Nadalje, važno je da može sugerirati temu i emotivno djecu pripremiti za igru, ali u izravno formuliranje sadržaja igre se ne uključuje kako ne bi zakočio igru djece neadekvatnim uplitanjem. Osim toga, odgojitelj brine da dijete pronađe svoj izvorni sadržaj i shvati da može stvarati kako ono želi, a ne kako odgajatelj zamisli.

6. KOMUNIKACIJA KROZ LUTKU

„Čovjek je rezultat komunikacije od rođenja do smrti. Svakome je potrebna komunikacija, s riječima ili bez njih. Upravo komunikacija stvara čovjeka“ (Majaron i Kroflin, 2004, str. 22, prema Brajša, str. 5). Navedeni citat upućuje na važnost uspješnog sudjelovanja u komunikaciji i na to da komunikaciju treba poticati od malih nogu djeteta. Lutka je djetetov saveznik i u razvijanju komunikacije. Ivon (2007) ističe da djeca postupcima verbalne i glasovne animacije lutke proširuju rječnik, uče razumijevati simboličku vrijednost semiotičkih znakova i jezik neverbalne komunikacije, usvajaju „kazališni govor“ te imaju mogućnost razmotriti svoja opredjeljenja i sudove, kao i mogućnosti rješenja problema s kojima se susreću dok izvode predstavu. Također, i Pokrivka (1980) navodi da se dijete starije predškolske dobi u igri s lutkom izražava u dužem monološkom i dijaloškom govoru koji je logički povezan te da upotrebljava složenije gramatičke strukture u skladu s razvojem njegovog mišljenja.

6.1. Monolog s lutkom

„Kroz monolog s lutkom (dijete s lutkom govori samom sebi), koji se javlja u najranijoj dobi, dijete nesvjesno izražava neke govorne vrednote: boju glasa, trajanje i jačinu tona i sl“ (Ivon, 2007, str. 61). Iz navedenog citata može se zaključiti da dijete, u igri s lutkom, na spontan način poprima bitne govorne i izražajne vrijednosti. Ivon (2007) nastavlja da dijete u tim situacijama često ima i želju da ga i drugi čuju, pa ide k drugoj djeci pozdravljajući ih s lutkom, ispitujući ih nešto preko lutke, pripovijedajući priču ili neki svoj doživljaj. Glibo (2000) također govori o monologu kao razgovoru jednog lika sa samim sobom te ističe da u dramskim izvedbama glumac u monologu pripućuje gledaocima svoje namjere, sumnje i raspoloženja. Iz navedenog se vidi poveznica kako dijete, kada ide k drugoj djeci, također izražava svoje namjere i raspoloženja kroz monolog s lutkom. Nadalje, Glibo (2000) ističe da se monolog najčešće događa kada dijete uzme lutku u ruke jer je lutka omiljena dječja igračka koju dijete opipava, stavlja na ruku, pokušava s njom izvesti različite pokrete, te da s njom najčešće poželi i progovoriti. „Monolog će biti odraz dječjeg doživljaja svega što ga okružuje u bližoj i daljoj okolini, a bit će također i odraz djetetovih želja i htijenja“ (Glibo, 2000, str. 164) Prema tomu, dijete kroz monolog s lutkom spoznaje svoju

okolinu i izražava se te se tada uočava govorni potencijal djeteta. Istovremeno se pokazuje na koji se način može poticati govor općenito i monološki govor.

6.2. Dijalog s lutkom

Glibo (2000) govori kako dijete, nakon što je savladalo monolog s lutkom, brzo prelazi na dijalog, odnosno razgovor između dvije ili više osoba u kojem se izražavaju misli, osjećaji, uvjerenja itd. Autor dodaje da su s lutkom to najčešće pitanja i odgovori koji su pokazatelj dječjeg govornog potencijala. Kod mlađe djece pitanja i odgovori su kratki, dok kod starije djece dijalog postaje dulji, moglo bi se reći bez kraja.

„U dijalogu s lutkom (jednog ili više djece s lutkom), dijete istražuje načine kako se postavlja pitanje i kako se daje odgovor na njega, razmjenjuje i proširuje iskustvo i znanje s drugom djecom, obogaćuje rječnik i, što je vrlo važno, uči slušati druge da bi moglo sudjelovati u dijalogu, odnosno u komunikaciji“ (Ivon, 2007, str. 62). Navedeni citat ističe da je od značajne važnosti da dijete spontano sudjeluje u dijalogu te proširuje svoje spoznaje, iskustvo i socijalne kompetencije. Glibo (2000) ističe da je dijalog svojevrsni početak socijalizacije djece u slobodnoj igri sa scenskom lutkom jer će dijete svojim pitanjem s lutkom u ruci potaknuti i drugo dijete da također posegne za lutkom i da započnu komunicirati.

7. ISTRAŽIVANJE

7.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati upotrebu i utjecaj lutke u odgojno obrazovnom radu odgojitelja s djecom rane i predškolske dobi. Ispitivanjem odgojitelja o iskustvu rada s lutkama ispituje se njihovo mišljenje o značaju lutke za djecu rane i predškolske dobi.

7.2. Zadatci istraživanja

Zadatci istraživanja su:

- a) Otkriti koliko odgojitelj prepoznaju značaj lutke u odgoju i obrazovanju djece rane i predškolske dobi.
- b) Ispitati u kojoj je mjeri zastupljena upotreba lutaka i lutkarstvo u vrtiću.
- c) Istražiti kako odgojitelji vrednuju značaj lutke za razvoj djeteta u ranoj i predškolskoj dobi s obzirom na njegov kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj.
- d) Otkriti primjere pozitivne prakse rada s lutkom iz iskustva odgojitelja.
- e) Provjeriti koriste li odgojitelji lutku kao terapijsko sredstvo u radu s djecom.

7.3 Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno online anketom koja je bila namijenjena osobama iz uskog stručnog područja, odnosno odgojiteljima koji imaju iskustvo neposrednog rada s djecom rane i predškolske dobi. Anketni upitnik sastojao se od ukupno 25 pitanja. Kombinirani su različiti tipovi pitanja, stoga sam anketni upitnik čine pitanja otvorenog i u većini zatvorenog tipa (dihotomna pitanja, nominalna skala, Likertova intervalna petostupanjska skala te filter pitanja).

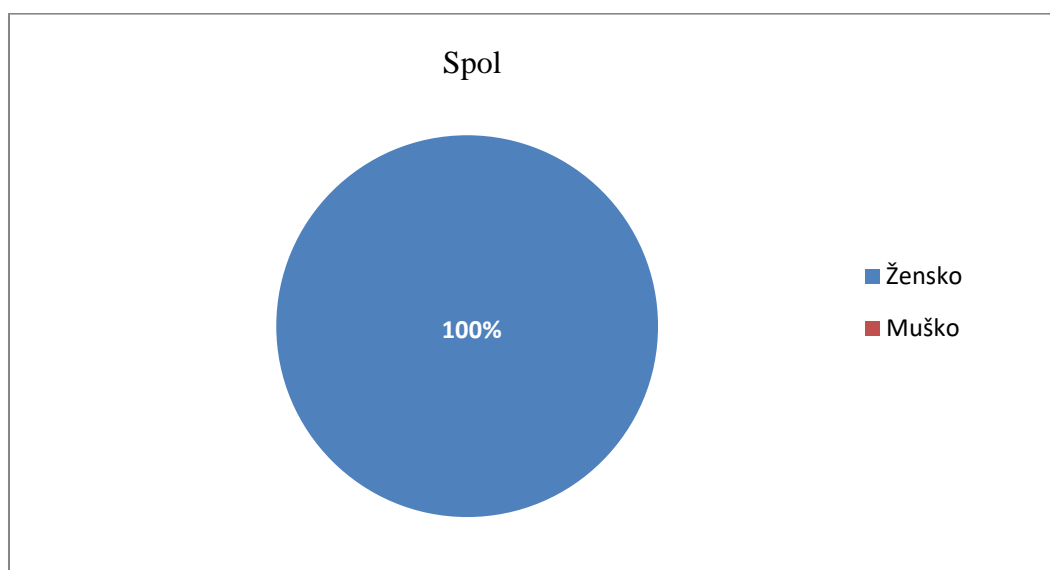
7.4. Uzorak

Istraživanje obuhvaća odgojitelje predškolske djece bez ograničenja za spol, dob i određenu vrtićku skupinu. U ispunjavanju on- line upitnika sudjelovali su svi odgojitelji koji su željeli ispuniti anketni upitnik. Rezultati istraživanja temelje se na uzorku od ukupno 90 odgojitelja. (Slika 1., Slika 2.)

7.5. Demografski podaci o ispitanicima

Slika 1.

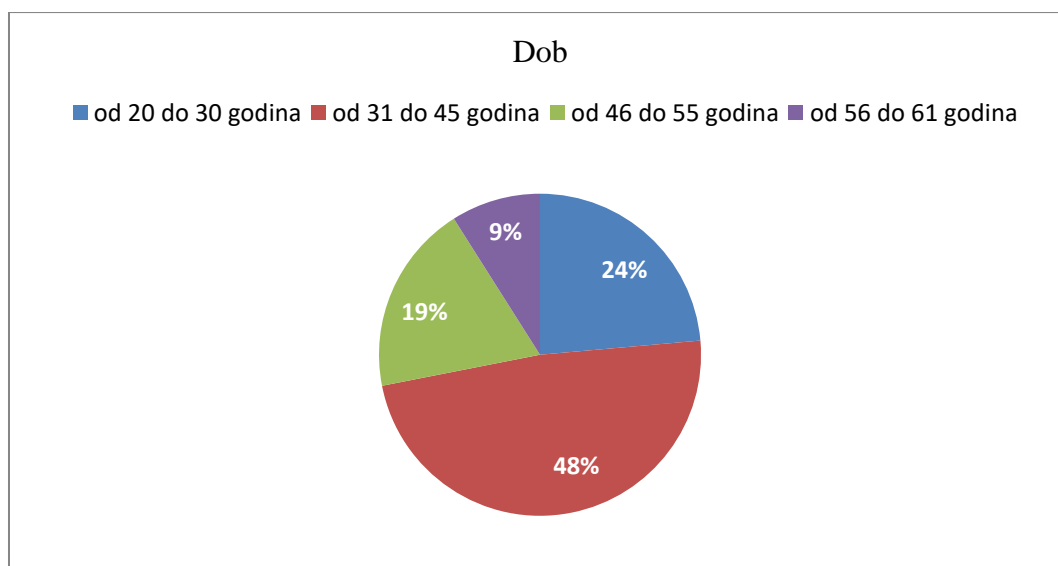
Uzorak ispitanika po rodnoj podijeli

Ispunjavanju anketnog upitnika pristupilo je ukupno 90 ispitanika od kojih su 100% bile odgojiteljice, što prikazuje većinsku zastupljenost ženskog spola u zanimanju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja općenito. (Slika 1.)

Slika 2.

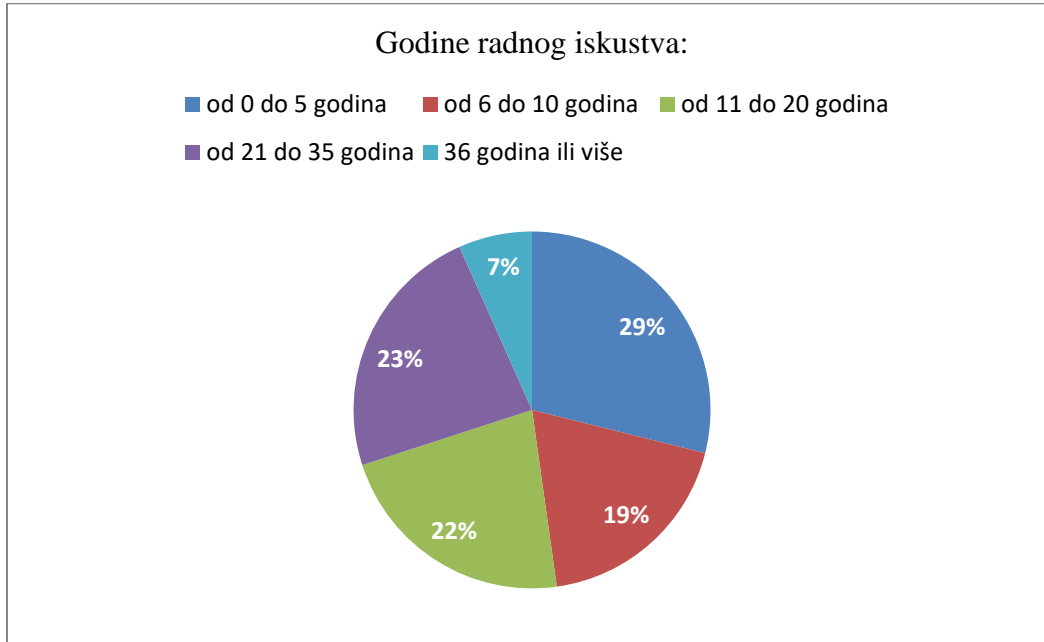
Dob ispitanika

Gotovo polovica (48%) ispitanika bila je mlade, zrele životne dobi, između 31 i 45 godina, oko četvrtinu ispitanika (24%) bilo je mlade životne dobi, između 20 i 30 godina te starije zrelije dobi (19%), između 46 do 55 godina. Najmanji udio ispitanika (9%) predstavlja starija životna dob, od 56 do 61 godinu. (Slika 2.)

Slika 3.

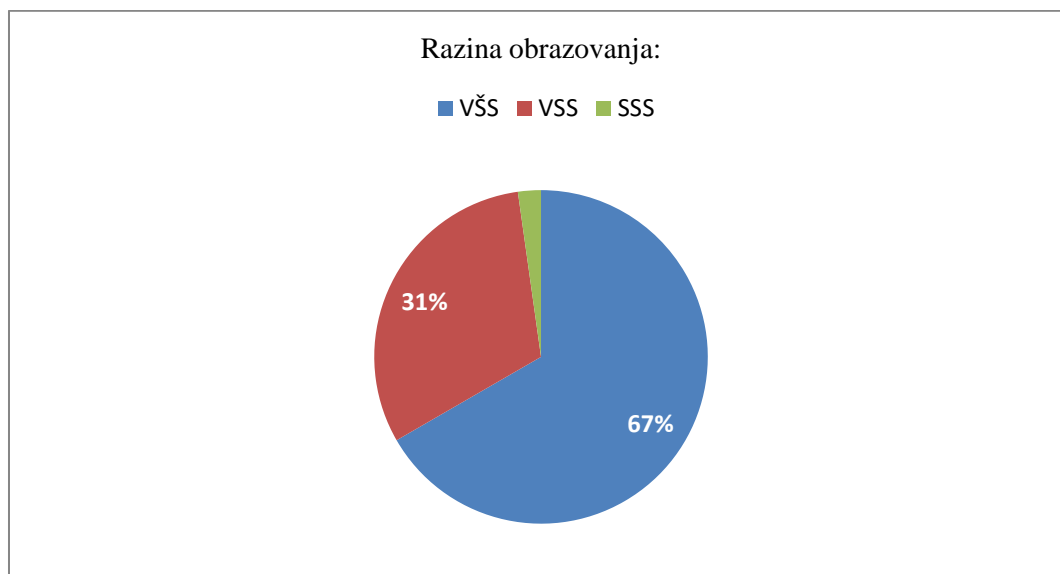
Radno iskustvo ispitanika

Sukladno dobi ispitanika, starija životna dob (9%) ima najviše radnog iskustva, 36 godina ili i više, a najmlađa (24%) između 0 i 5 godina iskustva. Dok su u mlađoj zreloj dobi (22%) i starijoj zreloj dobi (23%) godine radnog iskustva gotovo ravnomjerno raspoređene te se najmanji broj godina radnog iskustva unutar navedene dobne skupine kreće između 6 i 10 godina (19%), a najveći između 21 i 35 godina radnog iskustva. (Slika 3.)

Slika 4.

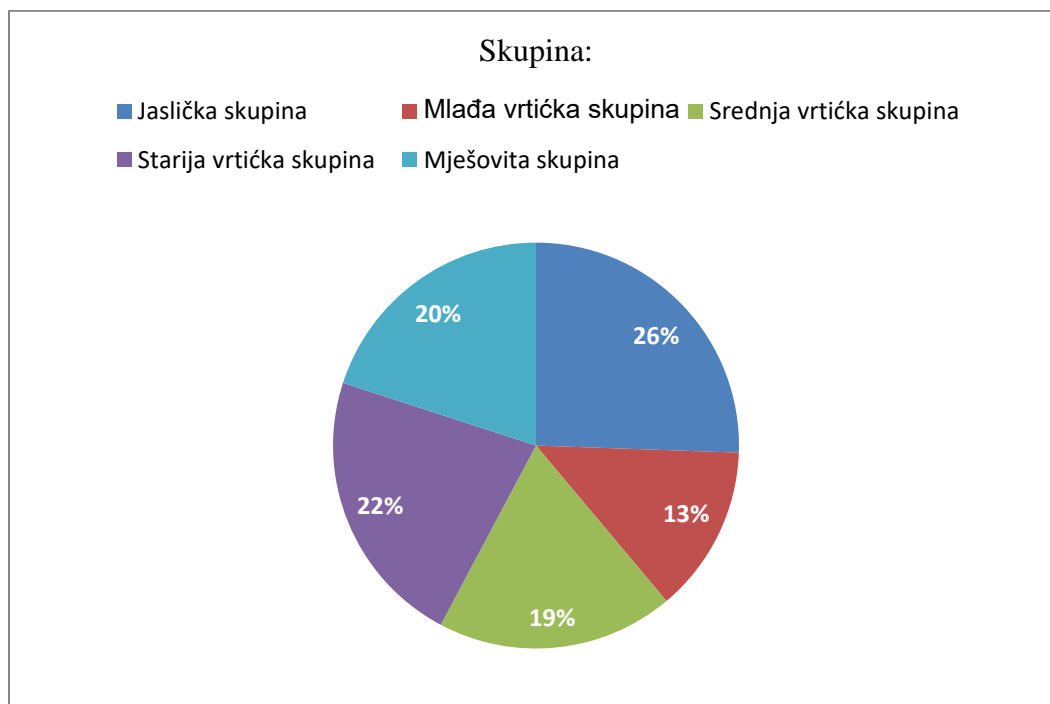
Razina obrazovanja ispitanika

Većina ispitanika je više stručne spreme, odnosno pripravničke razine visokog obrazovanja – 67% (prvostupnici) te ih je dvostruko više od ispitanika s visokom stručnom spremom (magistri) koji čine 31% ispitanika. Očekivano, najmanji broj ispitanika (2%) ima srednju stručnu spremu. (Slika 4.)

Slika 5.

Uzorak ispitanika po vrtićkim skupinama

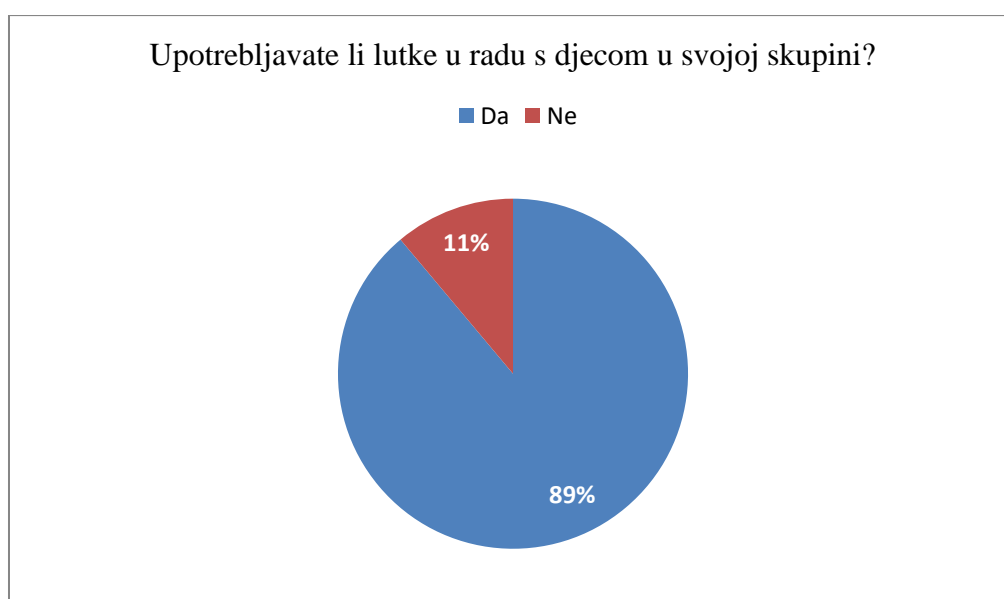
Po pitanju dobnih skupina djece s kojima ispitanici rade, uviđa se gotovo ravnomjerna raspodijeljenost. Ipak, najviše ispitanika radi s jasličkom dobi, oko 26% njih, a najmanje s mlađom vrtićkom skupinom, oko 13% ispitanika. Većina vrtićkih skupina zastupljena je s oko 20%: srednja vrtićka skupina (19%), starija vrtićka skupina (22%) te mješovita vrtićka skupina (20%). (Slika 5.)

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Pri provedbi istraživanja jedno od pitanja koje je značajno za ovo istraživanje istražilo je u kojoj mjeri odgojitelji upotrebljavaju lutku u radu s djecom unutar skupine. Rezultati su prikazani slikom 6.

Slika 6.

Upotreba lutke u radu s djecom unutar skupine

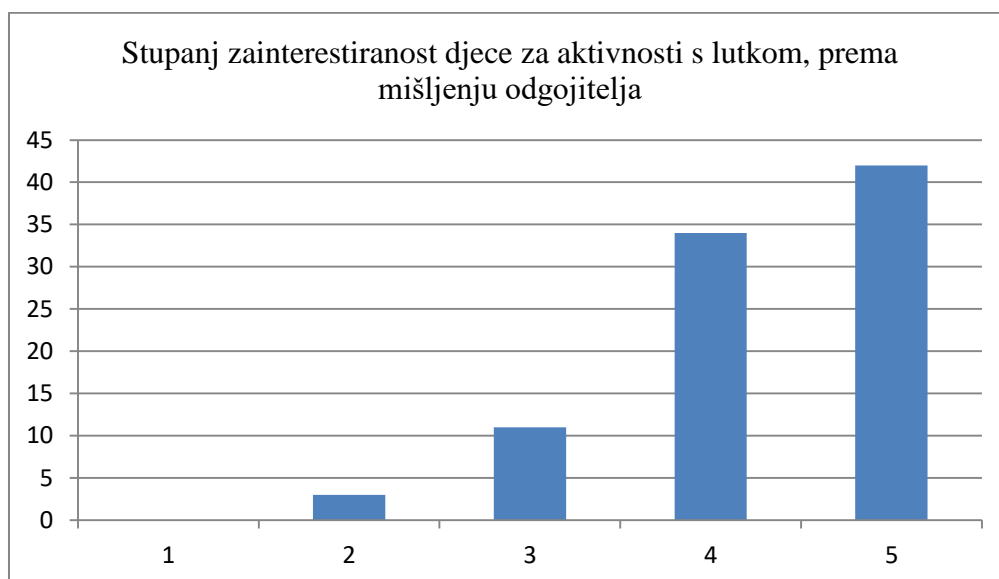
Većina ispitanih odgojitelja koristi lutke pri radu s djecom unutar svoje skupine, čak njih 80 što čini 89% od ukupno ispitanih. (Slika 6.)

8.1 Mišljenje odgojitelja o značaju lutke u radu s djecom

Kako bismo otkrili mišljenje odgojitelja o značaju lutke u radu s djecom rane i predškolske dobi, rezultati prikazani slikom 7. i slikom 8. otkrivaju nam da odgojitelji smatraju iznimno važnim lutku za rad s djecom rane i predškolske dobu, odnosno važnim za odgoj i obrazovanje djece.

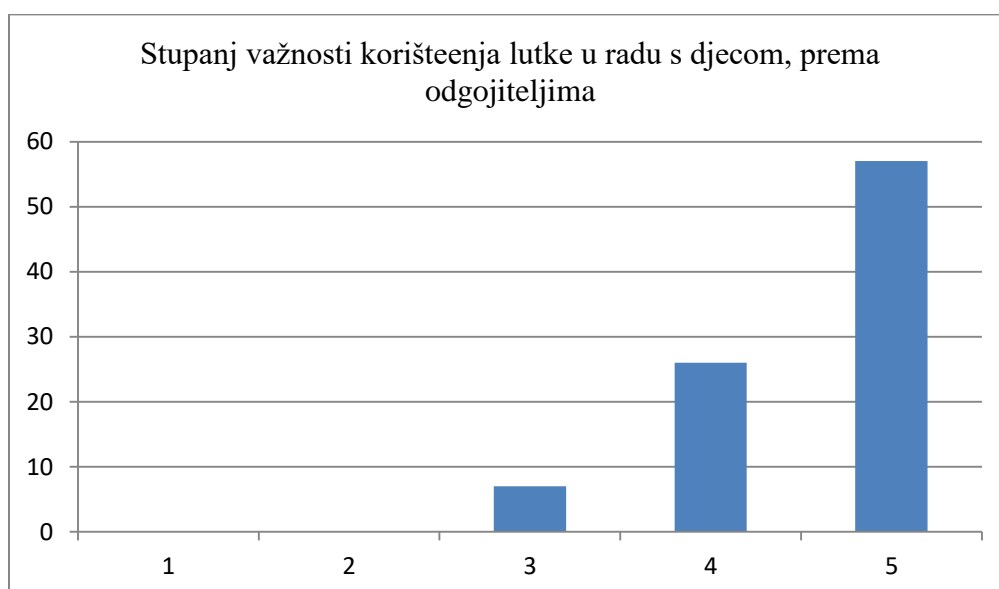
Slika 7.

Procjena odgojitelja o zainteresiranosti djece

Slika 8.

Procjena odgojitelja o važnosti korištenja lutke u radu

Odgojitelji u visokoj mjeri procjenjuju da je iznimno važno koristiti lutku u radu s djecom (63%) što je u postotku viša procjena nego procjena koliko su djeca iznimno zainteresirana za aktivnost s uporabom lutke (47%), ali je zato i postotak velike zainteresiranosti djece viši od postotka velike važnosti korištenja lutke prema odgojiteljima

koji oko važnosti korištenja lutke u radu s djecom nisu previše dvojili. Iz priloženog možemo zaključiti da je velika zainteresiranost za upotrebu lutke kao i da je njena primjena u radu s djecom od iznimne važnosti. (Slika 7. i Slika 8.)

Na pitanje na koji način koriste lutku u radu s djecom unutar skupine odgojitelji su istaknuli neke od psihološko-odgojno-umjetničkih kvaliteta rada sa lutkom. Većini lutka reprezentativno služi kao sredstvo scensko-dramskog izražavanja, dramske improvizacije te pričanje i prepričavanje priče, ali s druge strane i kao moćno psihološko sredstvo simboličke igre socijalnih situacija koje odgojno djeluju i poučavaju. Također, odgojitelji su istaknuli motivacijski utjecaj lutke te naveli kako koriste lutku kao poticaj za različite aktivnosti, učenje emocija, načina izražavanja i ponašanja te kao poticaj na samostalnu dramatizaciju i razgovor te rješavanje problemskih situacija u skupini.

Odgojitelji su svjesni psihološke povezanosti (poistovjećivanja) i koristi lutke za dijete te koriste lutku terapijski kroz dijalog lutka – dijete. To se odnosi na neke teške situacije za dijete poput razvoda roditelja ili nove situacije poput dobivanja mlađeg brata/sestre. Također, odgojitelji sami komuniciraju s djecom pomoću lutke pri upoznavanju, adaptaciji (lutka kao prijatelj – nošenje lutke kući), kada dijete ima strah, nedoumice, pitanja i slično te za rješavanje različitih emocionalnih stanja djeteta.

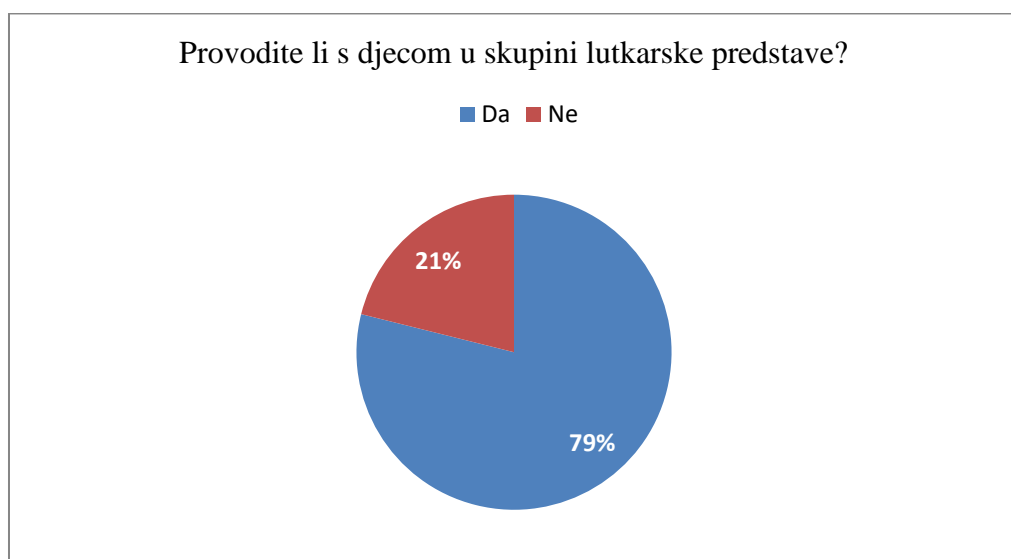
Među zanimljivim primjerima koje su odgojitelji istaknuli u svojim odgovorima korištenja lutke ističe se korištenje lutke kao gosta ili kao promatrača u skupini prilikom čega se može otkriti grupna kohezija i dodatno učvrstiti pravila ponašanja jednih prema drugima unutar grupe. Također, lutka se koristi i kao didaktičko sredstvo za učenje stranog jezika (rano učenje engleskog jezika).

8.2 Upotreba lutaka i lutkarstvo u vrtiću

Većina odgojitelja provodi lutkarske predstave s djecom u skupini (79%) te u gotovo istovjetnom stupnju zastupljenosti smatraju da ne postoje ograničenja zbog kojih ne bi bili u mogućnosti koristiti lutku u radu s djecom onoliko koliko bi voljeli (80%). (Slika 9.)

Slika 9.

Provođenje lutkarskih predstava u skupini

Odgojitelji koji ističu da postoje ograničenja (njih 20%) (Slika 10.) kao potencijalne probleme navode epidemiološke mjere (COVID-19 pandemija), nedostatak materijala potrebnih za izradu lutaka, nedovoljno edukacije za lutkarstvo kao i vremenski opsežan i dugotrajan samostalan proces izrade lutaka. Lutke uglavnom izrađuju odgojitelji sami te se zbog dugotrajnosti izrade stvara i manjak (nedovoljan broj) lutaka u odnosu na broj skupina, kao i nekompletirane lutke (vezane za jednu priču) te se u konačnosti odgojitelji mogu osjećati nekompetentno za izradu lutki i scenografije općenito.

Slika 10.

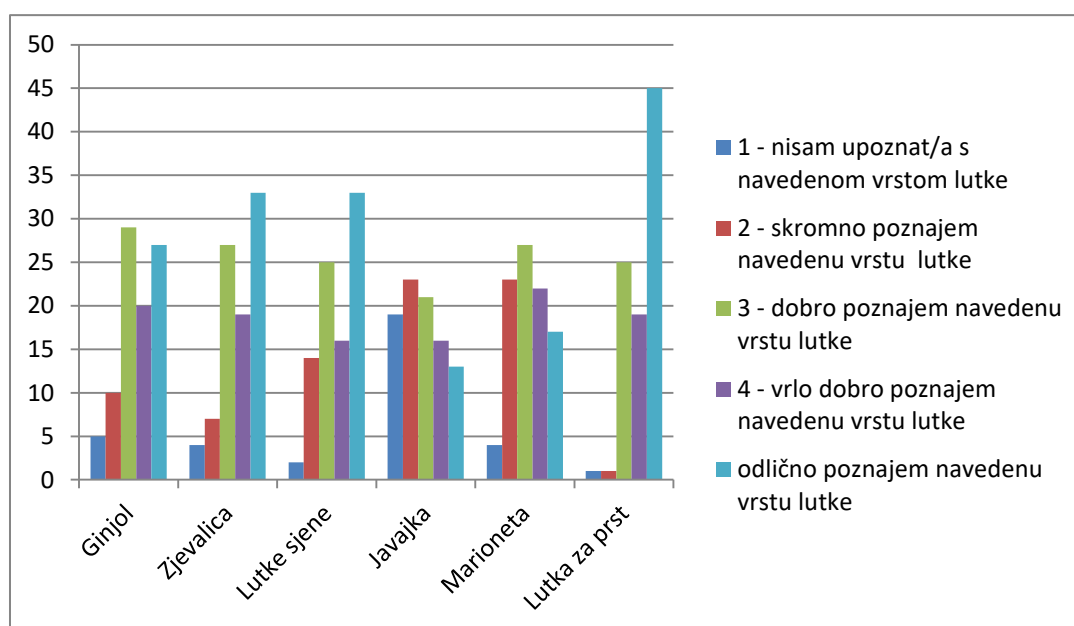
Postojanje ograničenja unutar ustanove

Graf na Slici 11. prikazuje poznavanje odgojitelja određenih vrsta lutaka. Iz prikazanog se uočava da odgojitelji najbolje poznaju lutku za prst. Druga odgojiteljima najpoznatija lutka je zijevalica te lutke sjene. Sve vrste lutaka su uglavnom općenito poznate, a među lutkama koje se dobro poznaju ističu se ginjol i marioneta. Od navedenih lutaka najmanje je poznata javajka.

Slika 11.

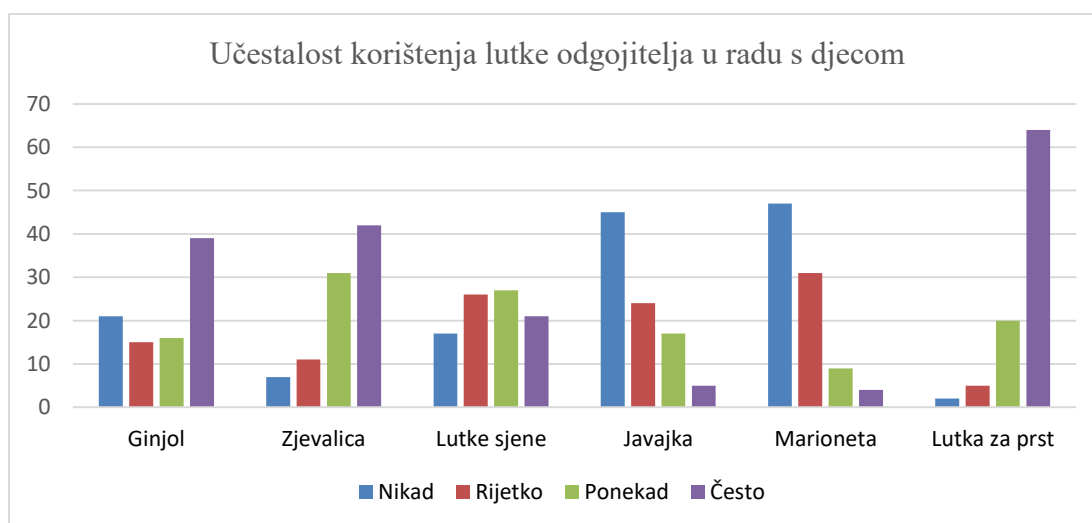
Upoznatost odgojitelja s određenom vrstom lutke

Na grafu sa slike 12. uočavamo da je odgojiteljima najpoznatija i najpristupačnija lutka za prst te se zbog toga i najčešće koristi. (Slika 12.) Po učestalosti korištenja ističu se još i lutke ginjol i zijevalica dok se za razliku od njih lutke javajka i marioneta gotovo nikad ili jako rijetko koriste. Lutke sjena se otprilike podjednako koriste i ne koriste.

Slika 12.

Učestalost korištenja lutke odgojitelja u radu s djecom

Kada usporedimo graf poznavanja vrsta lutaka (Slika 11.) i graf učestalosti korištenja različitih vrsta lutaka (Slika 12.) uočava se podudarnost s korištenjem pojedinih vrsta lutaka pa je tako lutka za prst najpoznatija i najkorištenija u radu s djecom. Za njom slijede zijevalica i ginjol, dok se javajka koja je namanje poznata i marioneta koja je dobro poznata upotrebljavaju jako rijetko ili se uopće ne upotrebljavaju.

8.3. Vrednovanje utjecaja lutke na razvoj predškolske djece sa stajališta odgojitelja

90% ispitanih odgojitelja smatra da upotreba lutke doprinosi kvaliteti odgojno-obrazovnog rada s djecom. (Slika 13.)

Kao argumente za navedenu tvrdnju navode da lutka obogaćuje rad i pruža nove načine izražavanja. Osim što utječe na razvoj govora potiče djecu da iskazuju emocije i na neposredan način izraze sebe.

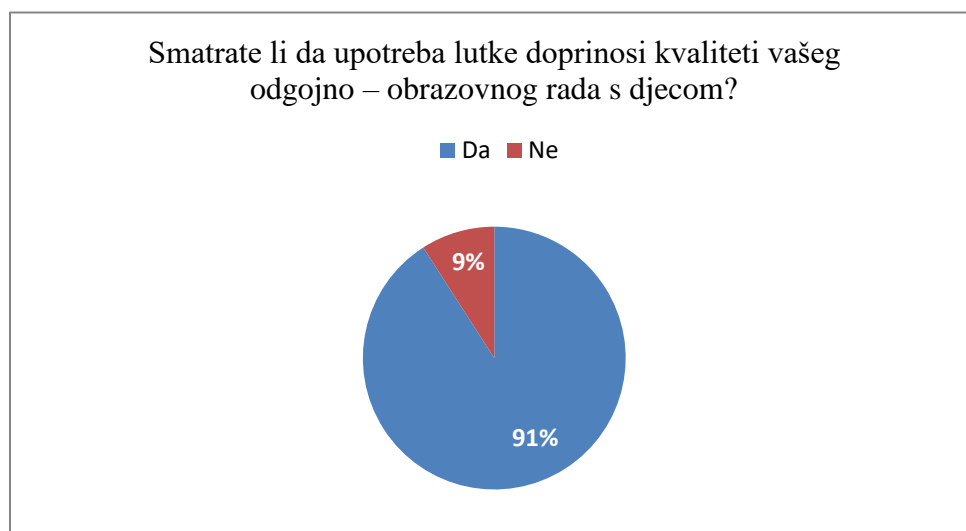
„Lutka je važan dio djetinjstva, većina djece se u jednom razdoblju djetinjstva igra lutkom. Kroz lutku lakše možemo s djecom razgovarati o važnim temama jer ona u njima budi interes. Zanimljiva je i s njome mogu manipulirati kako oni žele i to ih kod lutke privlači. Potiče razvoj kreativnosti, govor, socio-emocionalni razvoj...” (jedan od odgovora u anonimnoj anketi)

Djeca su usredotočenija na razgovor i više pamte te lakše komuniciraju s lutkom.

Odgojitelji koriste lutku kako bi ostvarili postignuća u svim područjima jer lutka djeluje na emocionalni, kognitivni, socio-emocionalni i spoznajni razvoj djeteta. Lutka usmjerava i transformira emocionalna stanja te se djeca pomoću lutke lakše povezuju i lutki se lakše otvaraju. Lutka pozitivno djeluje na njihovu pažnju i koncentraciju te se stoga puno lakše uključuju u aktivnosti i spremnija su za suradnju. Lutka kod djece razvija interes za literarna i glazbena djela, razvija pamćenje, potiče na maštu, kreativnost i stvaralaštvo djece te utječe na usvajanje načina izražavanja emocija i kulture govora.

Slika 13.

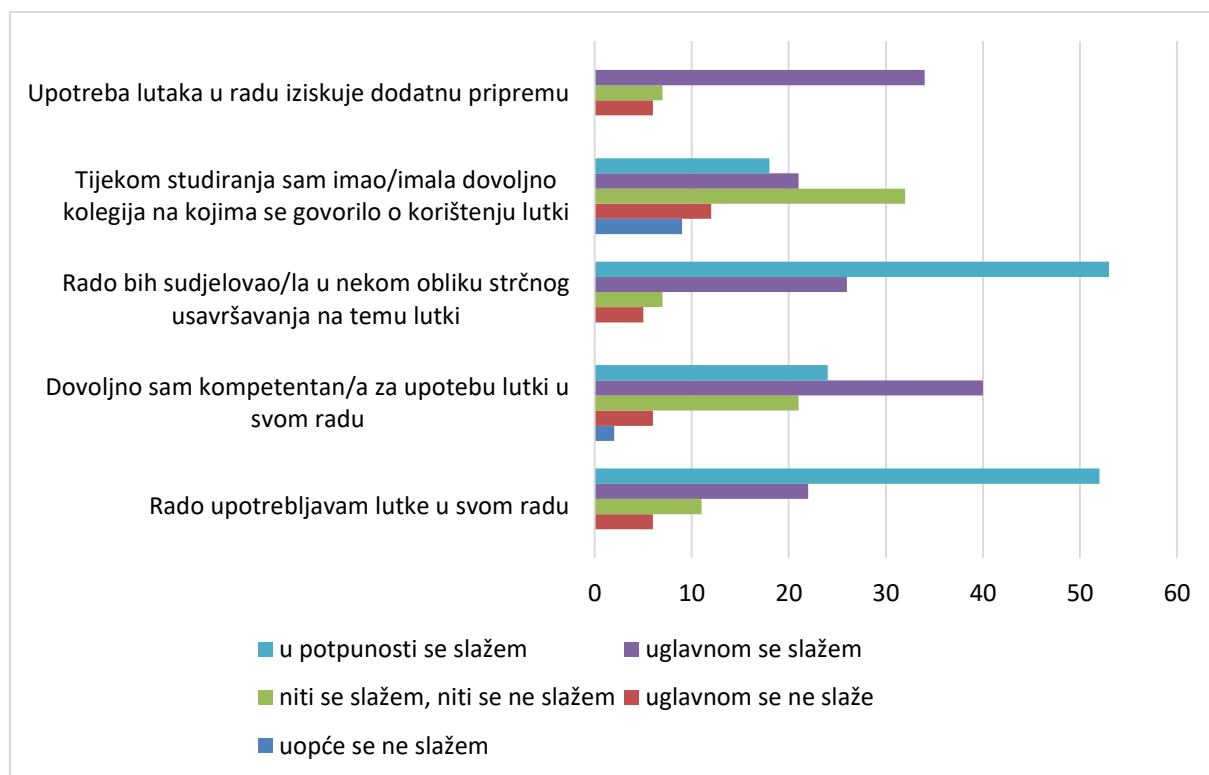
Procjena odgojitelja o doprinosu lutke kvaliteti odgojno-obrazovnog rada

Na Slici 14. iz odgovora odgojitelja vidljivo je da uglavnom rado upotrebljavaju lutke u radu, kao i da upotreba lutaka iziskuje dodatnu pripremu. Ipak, većina odgojitelja pokazuje interes za lutkarstvo te pokazuju interes za sudjelovanjem u nekom obliku stručnog usavršavanja na temu lutki. Interes za lutkarstvo i za usavršavanje na temu lutki je veći od procjene vlastite kompetentnosti za rad s lutkama i zadovoljstva s brojem kolegija na kojima se govorilo o korištenju lutki. Iz navedenog interesa uočava se potreba za više kolegija ili stručnih usavršavanja koji obrađuju temu lutke.

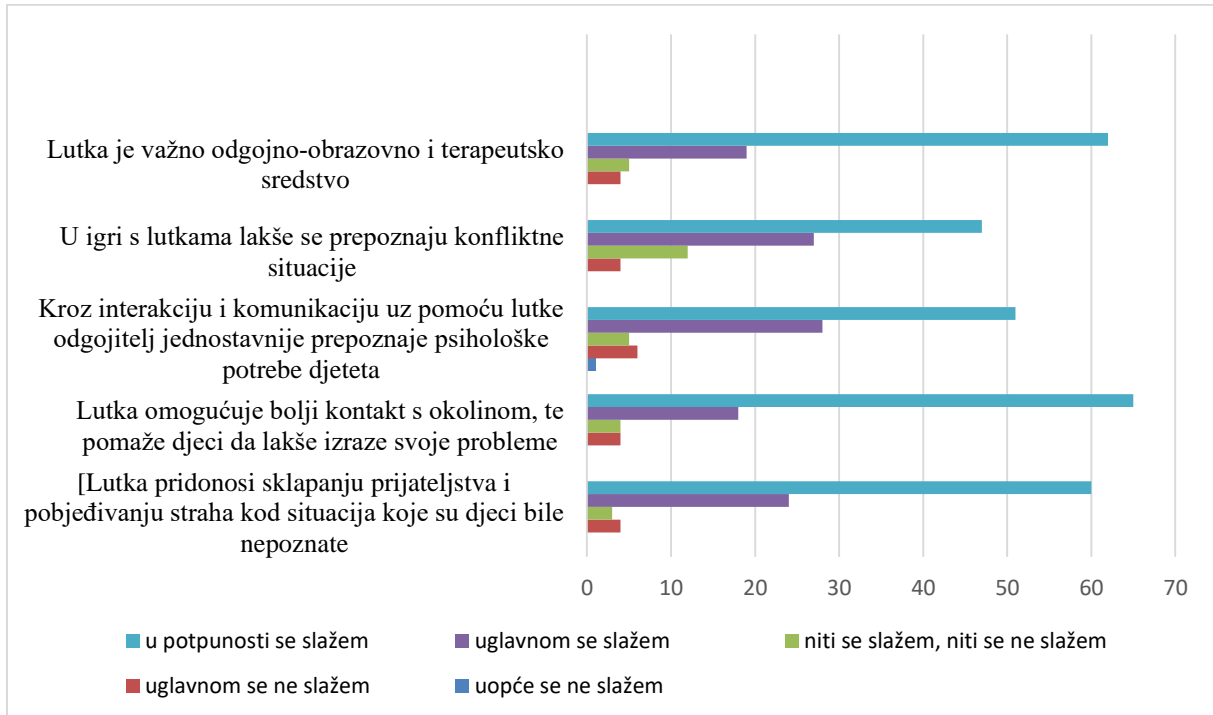
Slika 14.

Teze o upotrebi lutke u radu

Slika 15.

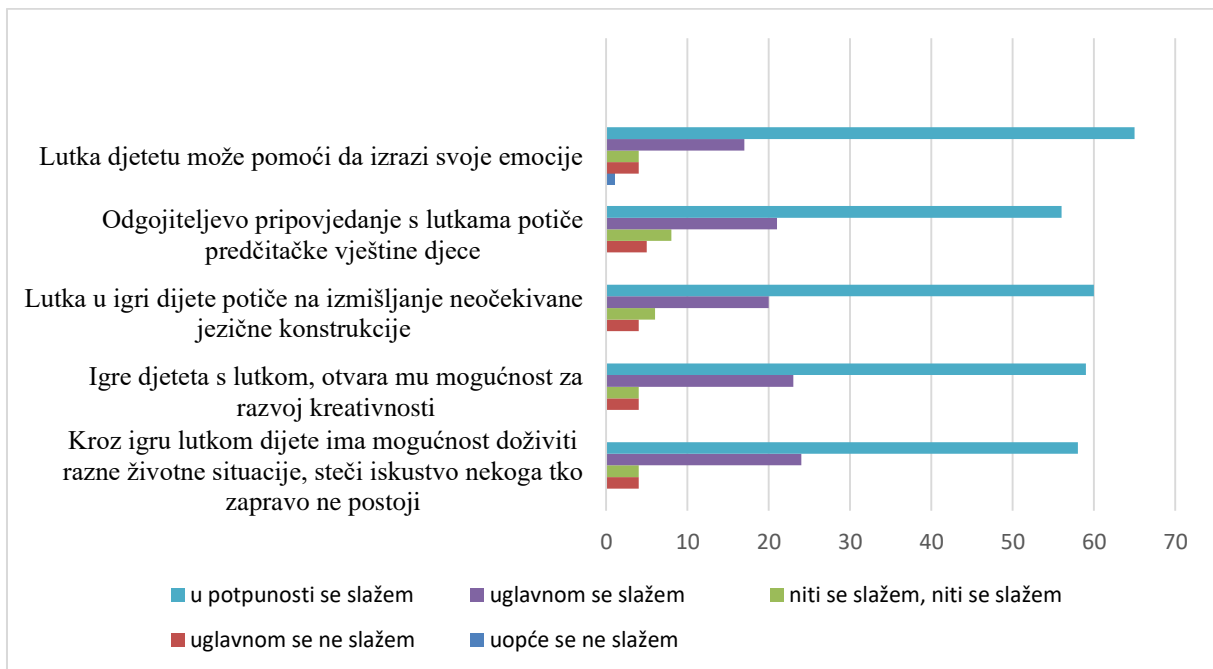
Teze o upotrebi lutke u radu

Sukladno prethodnoj analizi interesa za rad s lutkom i procjene važnosti lutke za rad s djecom, slaganje odgojitelja s navedenim tvrdnjama o utjecaju lutke je veliko kod svih tvrdnji prikazanih u grafu na Slici 15. Većina se slaže da je lutka važno odgojno-obrazovno i terapeutsko sredstvo, da se u igri s lutkama lakše prepoznaju konfliktne situacije, da kroz interakciju i komunikaciju uz pomoć lutke odgojitelj jednostavnije prepoznaje psihološke potrebe djeteta, da lutka omogućuje bolji kontakt s okolinom te pomaže djeci lakše izraziti svoje probleme kao i da pridonosi sklapanju prijateljstva i pobjeđivanju straha kod situacija koje su djeci bile nepoznate. Vrlo je mali broj odgojitelja (oko 5%) koji se s navedenim tvrdnjama uglavnom ne slažu. Iz statistike se također vidi i manji broj odgojitelja (oko 2%) koji sumnjaju u sposobnost odgojitelja da kroz interakciju i komunikaciju uz pomoć lutke jednostavnije prepoznaju psihološke potrebe djeteta. U konačnosti, postotak neslaganja s afirmativnim svojstvima lutke je zanemariv u odnosu na postotak slaganja s afirmativnim svojstvima

Slika 16.

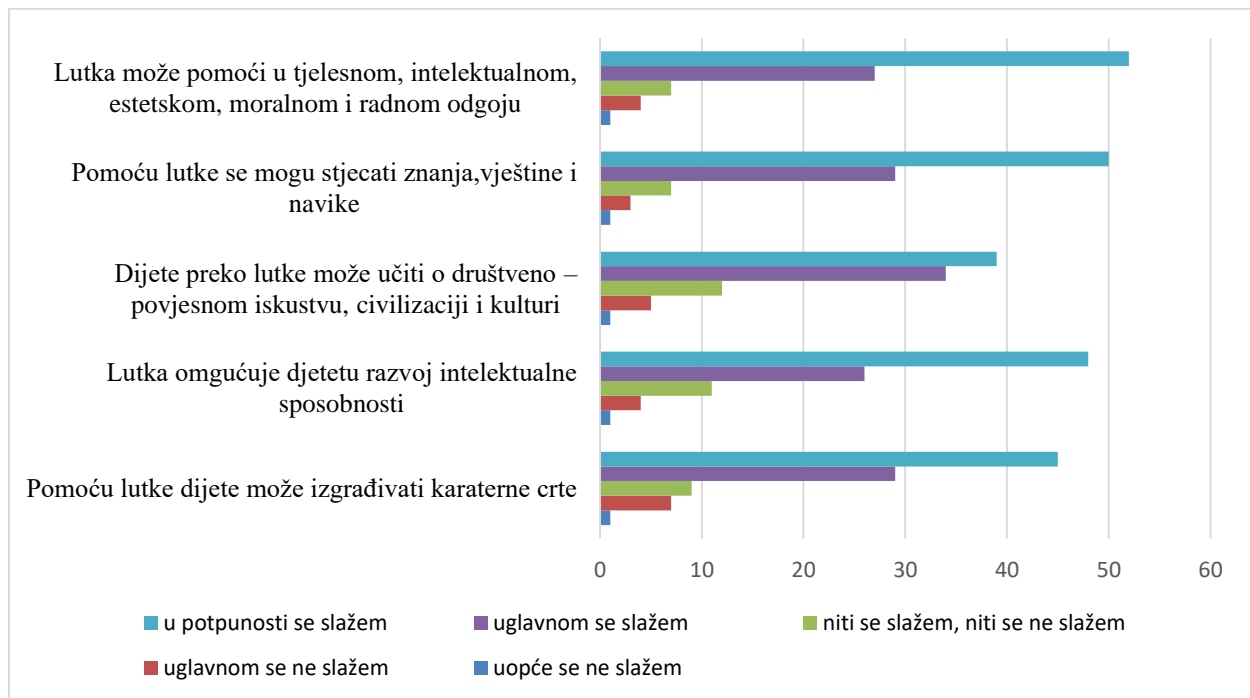
Teze o upotrebi lutke u radu

Na Slici 16. kao i u prethodnom setu tvrdnji o pozitivnom utjecaju lutke u radu s djecom uočava se visoka razina potpunog slaganja odgojitelja s tvrdnjama i vrlo niska razina sumnje ili neslaganja s istima. Prema tomu, većina odgojitelja smatra da lutka može pomoći djetetu da izrazi svoje emocije, da odgojiteljevo pripovijedanje s lutkama potiče predčitačke vještine djece, da lutka u igri potiče dijete na izmišljanje neočekivane jezične konstrukcije te da igra djeteta s lutkom otvara mogućnost za razvoj kreativnosti i da kroz igru s lutkom dijete ima mogućnosti doživjeti razne životne situacije i steći iskustvo nekoga tko zapravo ne postoji.

Slika 17.

Teze o upotrebi lutke u radu

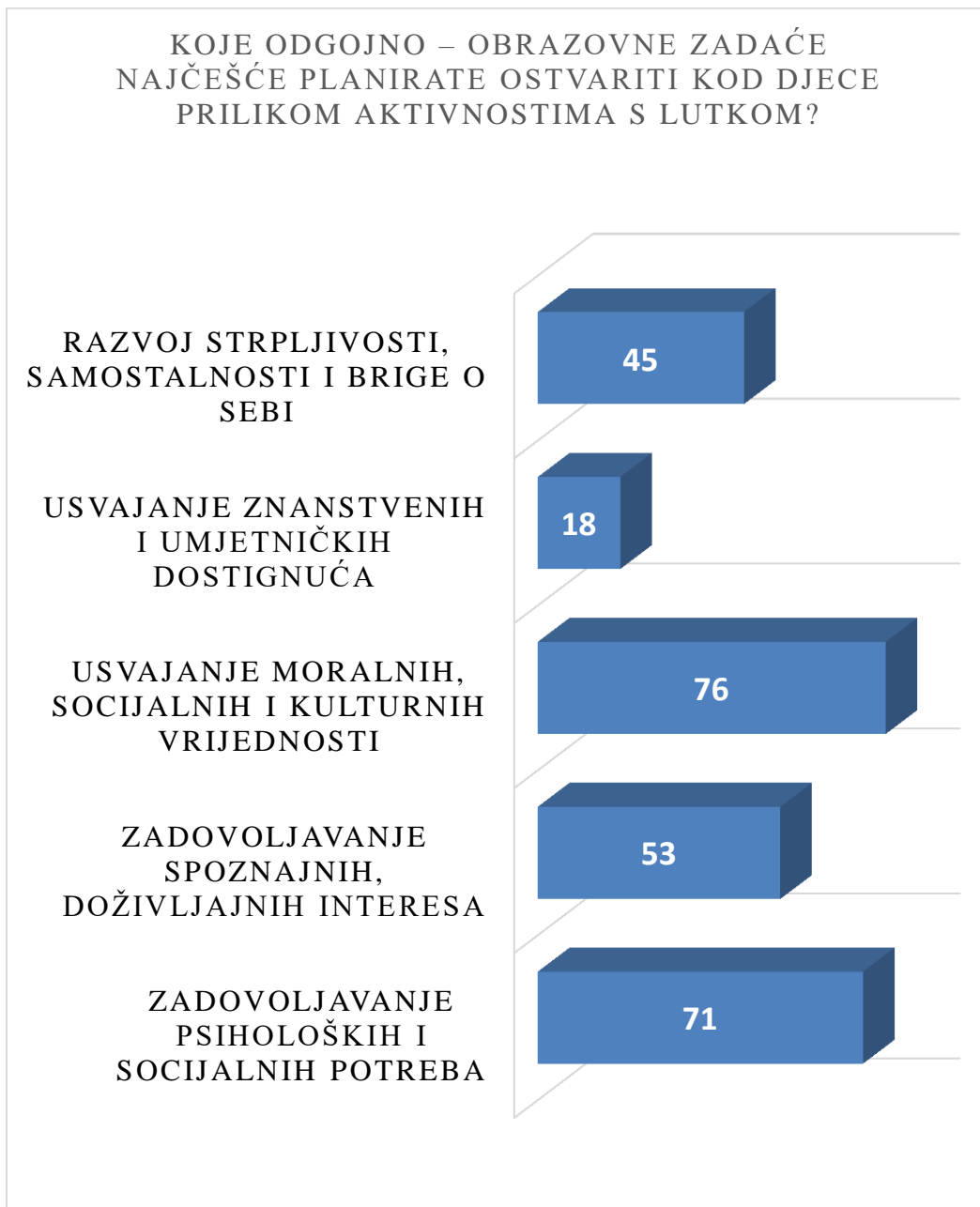
Odgojitelji visoko ocjenjuju i zadnji set afirmativnih tvrdnji o utjecaju lutke (Slika 17.) uz zanemariv postotak (oko 2 % ispitanih) onih koji se uopće ne slažu s istima. Iako ne po pitanju većine, ali uz porast broja odgojitelja koji se uglavnom ne slažu, najviše sumnje izazvala je teza da pomoću lutke dijete može izgrađivati karakterne crte, premda većina procjenjuje kako je to uglavnom ili u potpunosti moguće. Također, većina odgojitelja se u visokom postotku slaže oko tvrdnji da lutka može pomoći u tjelesnom, intelektualnom, estetskom, moralnom i radnom odgoju; da se pomoću lutke mogu stjecati znanja, vještine i navike; da dijete preko lutke može učiti o društveno-povijesnom iskustvu, civilizaciji i kulturi te da lutka omogućuje djetetu razvoj intelektualne sposobnosti.

Po pitanju odgojno-obrazovnih zadaća koje odgojitelji namjeravaju ostvariti s djecom u svojoj skupini (Slika 18.) ističu se usvajanje moralnih, socijalnih i kulturalnih vrijednosti te zadovoljavanje psiholoških i socijalnih potreba. Nešto više od polovice ispitanih odgojitelja planira ostvariti odgojno-obrazovnu zadaću zadovoljavanja spoznajnih i doživljajnih interesa djeteta. Polovica ispitanih namjerava ostvariti razvoj strpljivosti, samostalnosti i brige o sebi

pomoću lutke. Najmanji broj ispitanika namjerava lutku iskoristiti za usvajanje znanstvenih i umjetničkih dostignuća. Iz opisanog vidljivo je kako odgojitelji daju prednost psihološkom utjecaju lutke na psihologiju i socijalizaciju djece.

Slika 18.

Odgojno-obrazovne zadaće koje odgojitelji namjeravaju ostvariti kod djece prilikom aktivnostima s lutkom

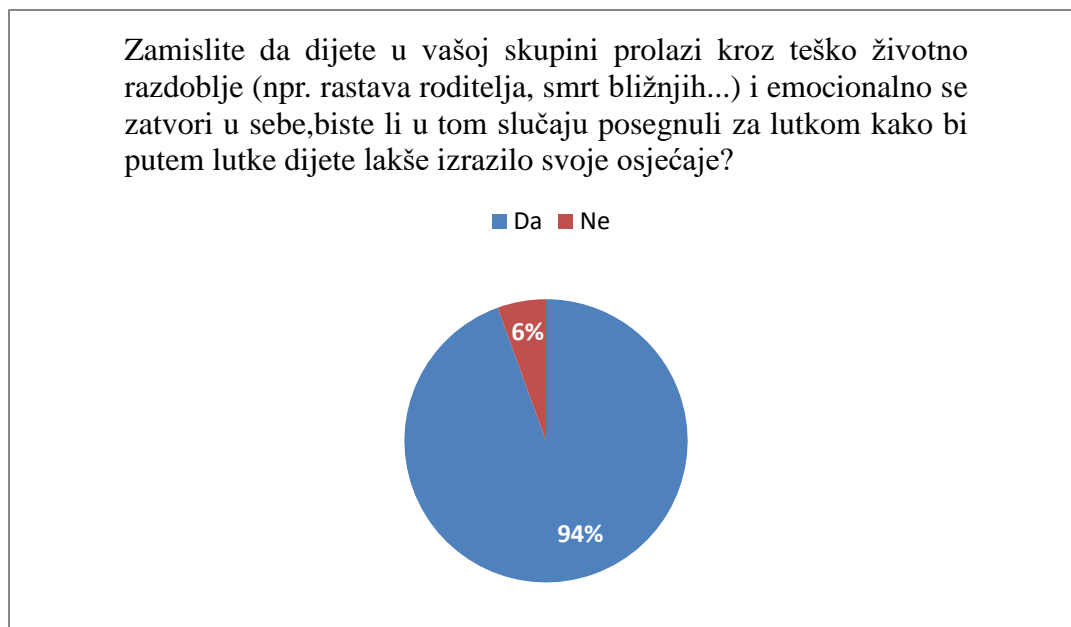

8.4 Lutka kao terapeutsko sredstvo

U ovom dijelu ankete navedeni su hipotetski primjeri djeteta u stresnoj i teškoj životnoj situaciji (Slika 19. i Slika 20.) te se od odgojitelja tražilo da odgovore bi li u navedenim situacijama koristili lutku kao pomoć i ako da, na koji način bi ju koristili. Također, neki odgojitelji naveli su objašnjenje odgovora ukoliko i nije bio potvrđan, tj. zašto ne bi koristili lutku u opisanim stresnim situacijama.

Slika 19.

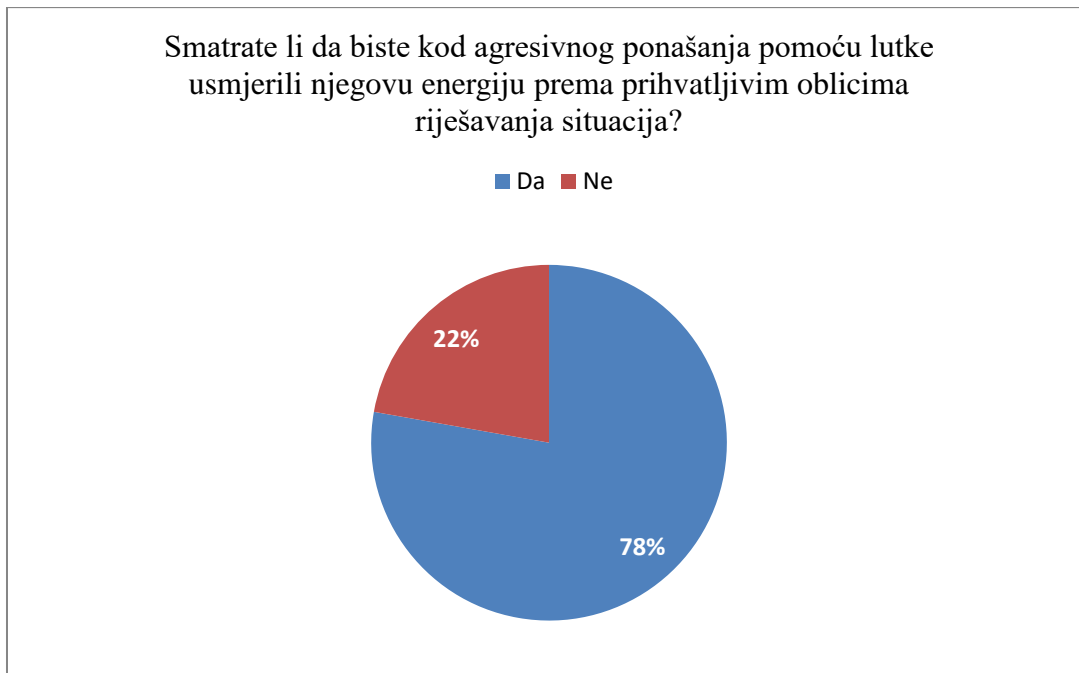
Hipotetski primjer djeteta koji prolazi kroz teško životno razdoblje

Sukladno prethodnim odgovorima odgojitelja, na pitanje koje se odnosi na primjer djeteta koje prolazi kroz teško životno razdoblje (npr. rastava roditelja, smrt bližnjih...) i upotrebe lutke kao posrednika za izražavanje emocija, velika većina ispitanika (95%) potvrdno je odgovorila, odnosno posegnula bi za lutkom kao psihološkim sredstvom u navedenoj situaciji. (Slika 19.)

Slika 20.

Hipotetski primjer agresivnog ponašanja

Većina (iako u nešto manjem postotku nego kod primjera s djetetom koje se treba nositi s razvodom roditelja ili smrti bližnjih gdje je oko 95% potvrdno reagiralo na upotrebu lutke (Slika 19.), njih oko 78% smatra da bi kod agresivnog ponašanja djeteta pomoću lutke uspjeli usmjeriti djetetovu energiju prema prihvatljivim oblicima rješavanja situacija.

Odgovitelji ističu mogućnost poistovjećivanja djeteta s lutkom te mogućnost korištenja lutke kao modela prihvatljivog iskazivanja određenih osjećaja. S lutkom je moguće iscenarizirati situaciju sličnu djetetovoj i ukazati na posljedice. Međutim, također ističu nesigurnost u upotrebu lutke usred agresije djeteta zbog ovisnosti o kojem obliku agresije se radi, ima li dijete i drugih teškoća te je li riječ o djetetu koje će reagirati na lutku ili ne.

Ipak, većina ističe dječju otvorenost prema lutki i upotrebu lutke u trenutku nakon agresije ili prije kako bi se iz razgovora s lutkom moglo uvidjeti što muči dijete i zašto je agresivno. Lutka za dijete ima moć neposredne komunikacije i dijete je drugačije doživljava od odraslih – njena riječ prodire dublje od riječi običnih ljudi te lutka bolje pokazuje svoje osjećaje. Prilikom razgovora djeteta s lutkom dolazi do prijenosa emocija s djeteta na lutku čime se postiže sloboda izražavanja potisnutih emocija koje se otpuštaju i transformiraju te se kroz daljnju predstavu dijete upućuje na prihvatljive oblike ponašanja i rješavanja sukoba.

8.5 Primjeri iz odgojiteljske prakse

U zadnjem dijelu ankete odgojiteljima su postavljena pitanja otvorenog tipa u kojima se od njih traži da navedu svoje primjere iz prakse.

8.5.1. Primjeri utjecaja lutke na komunikaciju s djetetom

Odgojiteljima je postavljeno pitanje, „*Navedite primjer iz svoje prakse pri kojem je vam lutka pomogla u komunikaciji s djetetom.*”, kojim se nastojalo doći do primjera korištenja lutke kao komunikacijskog sredstva.

Iz odgovora odgojitelja zapaža se da su odgojitelji uočili značaj lutke u komunikaciji s djecom te ju koriste u različitim situacijama: kod adaptacije, odgojnih problema, stresnih životnih situacija, kod socijalizacije te kao motivaciju za intelektualni i kreativni rad.

Neki od odgovora (primjera) odgojitelja:

„Prilikom adaptacije dijete je bilo izrazito sramežljivo i odbijalo je odgajatelja, ovaj problem smo uspjeli riješiti upotrebom lutke, uspostavili smo komunikaciju s djetetom upotrebom lutke.“

„Pripovijedanje priča s lutkom. Duže drže pažnju na priči djeca, ponavljanje pjesmica, brojeva i sl. s lutkom, individualni razgovori s djetetom i lutkom, npr. pravila u grupi (ne gristi, ne udarati i sl.)“

„Svladavanje tuge zbog osjećaja odbačenosti zbog rođenja bebe u obitelji“

„Kada dijete nije htjelo jesti...“

„Korištenje lutke u konfliktnim situacijama kako bi se smanjila napetost.“

„Kod povučene djece, da se lakše emocionalno otvore.“

„Dijete izrazito socijalne deprivacije u glazbenim aktivnostima prvi put sudjeluje s lutkom.“

„Djevojčica (3) je u fazi adaptacije komunicirala isključivo s djecom, a na moja pitanja odgovarala samo kimanjem ili odmahivanjem glave. Tek kad su lutka u mojoj i njenoj ruci međusobno progovorile, onda smo i mi.“

„U svakodnevnom radu, a narocito s TUR / autizam kad je otežana uobicajena komunikacija“

„Kada je dijete sramežljivo i povučeno, lakše je ostvariti komunikaciju uz pomoć lutke.“

„Imali smo lutku koja je vikendima boravila kod djece, pomogli smo trudnoj majci da se naspava jer je dijete uzelo lutku u krevet i nije se više vraćalo u krevet roditeljima...“

„Nakon lutkarske predstave kad su djeca imala za podijeliti svoje slično iskustvo, dozivljaj“

„Kod djece koja su prešla iz druge odgojne skupine u sredini pedagoške godine“

„Prilikom adaptacije djece ,također kod djece s posebnim potrebama...“

„Tijekom igrokaza dijete na adaptaciji je započelo komunikaciju odnosno prestalo plakati.“

„Novo dijete u skupini nije htjelo razgovarati sa mnom sve dok nisam jednom došla sa svojom lutkom (kornjača Lea) i polako je počeo ispitivati tko je to kako se zove i tako se otvorio u komunikaciji.“

„Adaptacija djece u jaslicama“

„U terapiji igrom vrlo često dijete razgovara o nečem o čemu s odraslim ne može.“

„Lutka je dio naše skupine“

„Prilikom dolaska u skupinu za vrijeme adaptacije. Lutka je popustila dijete i dijete je počelo komunicirati s lukom zaboravivši suze i mamu koja ga je dovela.”

8.5.2. Primjeri utjecaja lutke na rješavanje konfliktnih situacija

Sljedeće pitanje otvorenog tipa glasi: *„Opišite situaciju iz svoje prakse pri kojoj je lutka pomogla riješiti konfliktnu situaciju među djecom.”* Navedenom pitanju cilj je ispitati primjere odgojnog utjecaja lutke na rješavanje sukoba i rad unutar skupine. Primjećuje se da odgojitelji koriste utjecaj lutke kako bi umirli djecu, ukazali im na problem i pokazali model rješavanja konflikta.

Neki od primjera odgojitelja rješavanja konfliktnih situacija među djecom:

„Kolegica i ja osmislile smo kratku lutkarsku predstavu na temu najcesjih sukoba medju djecom(oko dijeljenja igracaka, cekanje svog reda i sl)”

„Lutka ‘pregovarač’ smiruje strasti i potiče verbalno rješavanje problema”

„Otimanje igračaka npr. lutka ‘glumi’, treće dijete, i ona želi istu igračku.... potiče djecu na komunikaciju o tome tko je u pravu, odnosno da dođu do zaključka da je poželjno dogovoriti se i dijeliti”

„Prenošenje određene situacije u kojoj glavni likovi iz stvarnosti postaju lutke, smanjuje emocionalnu napetost, te dopušta uvid i perspektivu u situaciju, ali i uživljanje u osjećaje, misli, potrebe i stavove drugih.”

„Kada se dječaci pomire kroz predstavu ciju radnju sugerira odgajatelj.”

„Djeci je, uz štapne lutke, prikazana priča Little red hen’, nakon koje je slijedio razgovor o njoj. Vrlo lako su došli do toga da situaciju iz priče usporede s onom u skupini, gdje uvijek jedni rade nered, a drugi pospremaju za sobom i njima. Postignut je dogovor o rješavanju situacije koji se neko vrijeme poštivao.”

„2 lutke, jedna tužna zbog izrugivanja...druga joj pomaze prevladati to i ojacati”

„lutka prijatelj imitira dječju svađu pa se sve pretvori u smijeh”

„Pomogla je jer su umjesto svađe i tučnjave djeca uz pomoć lutki počela komunicirati bez bijesa. Njihova igra postala je spontana, a poslije i smiješna.”

„Često kao faktor iznenađenja, odvratanja pažnje od konfliktne situacije te kasnije obrazloženje "lutke" kako na socijalno prihvatljiv način to riješiti”

„Tuča među dječacima... Lutka je bila dio skupine, pa je bila tužna zbog te situacije... Dječacima je bilo žao što su tako reagirali...”

„Iglom uloga. Podijelili su uloge i zajedno pričali o problemu.”

8.5.3 Primjeri utjecaja lutke na dječju kreativnost

Odgojiteljima je postavljeno pitanje: *„Navedite situaciju iz svoje prakse u kojem je lutka naučila dijete da se izražava kreativno”*. Cilj pitanja bio je istražiti motivacijski utjecaj lutke na dječju maštu i kreativnost te dobiti primjere iz prakse koji taj utjecaj potkrepljuju. Iz odgovora odgojitelja uočava se da koriste lutku kao motivatora za likovni, glazbeni, intelektualni i dramski rad te da djeca nerijetko i sudjeluju u izradi svojih lutaka.

„Kada smo kolegica i ja izvele lutkarsku predstavu zatim prepustili djeci da sama izvedu istu predstavu na vlastiti način.”

„Lutka koja pjeva..potiče dijete na izražavanje pjevanjem”

„Uz pomoć odgajatelja, radili su svoju lutku koja im je služila za igru”

„Bilo koja tematska cjelina može biti popraćena korištenjem lutke.”

„Dječje podjele uloga i lutaka te samostalno izvođenje predstava prema priči ili bajci....izrada scenografije lutaka za zajedničku predstavu...”

„Predstave u kojima djeca izmišljaju drugačiji kraj od onog koji im je poznat.”

„U likovnom kutku, potaknuta pričom djeca su se osvrnula na priču s lutkom”

„U likovnim aktivnostima gdje potiče dijete koje kaže da nešto ne zna napraviti ,tvrdnjama TI TO MOŽEŠ, POKUSAJ,JA CU TO POMOCI...”

„djeca su imala lutku mace i klauna...klaun se izgubio i maca ga je tražila...i poslije toga nastala je slikovnica o tužnom klaunu i mačku”

„Lutka je sama od sebe kreativnost...sve može biti lutka”

„Lutka mu je bila pomagac- i kako je negodovao, uz pomoc lutke je zavolio kreativan rad...”

8.5.4 Primjeri utjecaja lutke na razvoj društvenih vještina

Zadnje pitanje otvorenog tipa glasi: *„Navedite primjer iz svoje prakse u kojem je lutka pomogla djetetu razviti društvene vještine.”* Pitanjem se žele dobiti primjeri utjecaja lutke na proces socijalizacije djeteta unutar skupine. Prema primjerima koje su naveli odgojitelji uočava se kako odgojitelji koriste lutku za uspostavljanje društvenih pravila unutar grupe te kao komunikacijskog posrednika za razvijanje empatije jednih prema drugima.

Primjeri odgojitelja o utjecaju lutke na razvijanje društvenih vještina:

„Imala sam jednog djeteta koji je teže stupa u interakcije sa svojim vršnjacima,ali je pomoću lutke prebrodio svoju tremu.”

„Pomoću lutaka djeci smo osvjestili važnost osnovnih higijensko-kulturnih navika (oblačenje, svlačenje, pozdravljanje, bonton...)”

„Osobito u simboličkim igrama socijalnih situacija, poput obiteljskih druženja, posjeta prijateljima, posjet liječniku ili boravak u bolnici i slično.“

„Sudjelovanje u zajedničkom projektu , međusobno dogovaranje, toleriranje, podjela uloga, nmeđusobno strpljenje ,uvažavanje mišljenja ostale djece.“

„Lutke međusobno razgovaraju govoreći jedna drugoj "čarobne riječi", a time ih i djeca ponavljaju. Također, uče šutjeti dok drugi govori i čekati svoj red.“

„Puno je pomogla u empatiji djeteta prema drugoj djeci,u emocionalnom razvoju dijeliti s drugima,kao i kako kontrolirati svoje osjećaje.“

„Ukoliko je dijete uvijek po strani napravila bi malu dramatizaciju o tome kako nitko ne smije dopustiti da prijatelj bude usamljen i da ga treba pozvati s njime u igru“

„Dijete se uz pomoć lutke lakše obratilo prijateljima te tako potaknulo i drugu djecu“

„Stavljajući lutku u razne društvene vještine i preko lutke učenje istih,npr. lutka pozdravlja, zahvaljuje, ispričava se, traži uključivanje u igru skupine djece, traži pomoć u raznim situacijama,“

„Pomoću lutke uspjeli smo pridobiti dječaka koji jse mjesecima igrao samo s autić ima, sam, u zajedničke aktivnosti“

9. ZAKLJUČAK

Lutka kao nešto neživo, čim stigne u ruke animatora, odgojitelja, ali i djeteta, oživljava te na neposredan način čini nevjerojatne stvari. U tome leži njezina ljepota. Lutka ima veliku vrijednost u životu svakog djeteta. Ona djetetu omogućava razvijanje estetskog, kognitivnog, socijalnog i emocionalnog osjećaja. Lutke se pojavljuju u različitim oblicima – plošne, ručne, štapne, na koncima, lutke sjene te mnoge druge. Svaki od oblika ima različitu namjenu te mogu biti složeniji oblici, ali i pojednostavljeni. Kada osjeti potrebu dijete može samo posegnuti za lutkom, kao i kada mu treba vrijeme za sebe kako bi realiziralo svijet u sebi. Lutka je djetetov prijatelj s kojim dijete realizira i svijet oko sebe.

Moć i utjecaj lutke uočili su i odgojitelji što je vidljivo iz provedenog anketnog istraživanja. Cilj istraživanja bio je ispitati upotrebu i utjecaj lutke u radu odgojitelja s djecom predškolske dobi. Istraživanje je pokazalo da odgojitelji smatraju lutku izrazito važnim odgojno-obrazovnim te terapijskim elementom od izuzetne važnosti za rad s predškolskom djecom. Utjecaji lutke opisani u literaturi podudaraju se sa stručnim mišljenjem odgojitelja kao i s primjerima upotrebe lutke koje su odgojitelji naveli kao odgovor u anketi. Vidljivo je da odgojitelji koriste lutku kao komunikacijskog posrednika u komunikaciji s djetetom za upoznavanje, otklanjanje nelagodnih, stresnih ili novih situacija, kao i za rješavanje konflikata i model prihvatljivog načina rješavanja problema. Također, koriste lutku kao „prijatelja”, komunikacijskog posrednika između djece same te za socijalizaciju. Osim toga, ističu otvorenost djeteta prema lutki i mogućnost da dijete izrazi sebe i svoje emocije. Odgojitelji ističu čudesan utjecaj lutke na dječju maštu, na kreativno izražavanje, ali i obrazovni utjecaj lutke na usvajanje govornih vještina, stranih jezika kao i mogućnost upotrebe lutke za bilo koju aktivnost i usvajanje različitih sadržaja.

Prema svemu navedenom, istraživanje je pokazalo da su odgojitelji vrlo dobro upoznati s utjecajem lutke na odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi te da se moć lutke i lutkarstva u visokoj mjeri primjenjuje u vrtićima. Odgovori i primjeri prakse odgojitelja živo ilustriraju teorijske i hipotetske postavke ovog rada, odnosno predstavljaju živo svjedočanstvo čarobnih utjecaja lutke na psihološki rast i razvoj, odgoj i obrazovanje predškolskog djeteta.

10. LITERATURA

1. Bastašić, Z. (1988.): Lutka ima i srce i pamet. Zagreb: Školska knjiga
2. Cacaj Ajh, S. (2008.): Male lutkarske kuće: poticaj dječjem stvaralaštvu, Đakovo ,Tempo
3. Čečuk, M. (2009.): „Lutkari i lutke“, Zagreb, MČUK
4. Glibo, R. (2000.): „Lutkarstvo i scenska kultura“, Zagreb, Ekološki glasnik
5. Ivon, H. (2010.): Dijete, odgojitelj i lutka; Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb
6. Kraljević, A. (2000.): Lutka iz kutka, Zagreb: Naša djeca
7. Majaron, E., Kroflin, L. (2004.): „Lutka... divnog li čuda!“, Zagreb, Denona d.o.o.
8. Paljetak, L. (2007.): „Lutke za kazalište i dušu“, Zagreb, MČUK
9. Pokrivka, V. (1980.) „Dijete i scenska lutka“, Zagreb, Školska knjiga
10. Tomanek, A (2018.): Vrste lutaka. Zagreb / Osijek. Hrvatski centar UNIMA
11. Županić-Benić, M. (2009.): „O lutkama i lutkarstvu“, Zagreb, Denona d.o.o.
12. Županić-Benić, M. (2019.): „Lutkarstvo i dijete“, Zagreb, Leykam international

PRILOZI

Prilog 1.

UPITNIK ZA ODGOJITELJE

Poštovani odgojitelji,

ljubazno Vas molim da ispunite ovaj anketni upitnik o utjecaju lutke na odgoj djeteta u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

Prikupljeni podatci anketnog upitnika koristit će se isključivo u svrhu pisanja diplomskog rada na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu te je upitnik u potpunosti anonimn.

Unaprijed zahvaljujem na suradnji,

Marijana Čolak

1.Spol:

- a) muško
- b) žensko

2.Dob:

3.Godine radnog iskustva:

- a) od 0 do 5
- b) od 6 do 10
- c) od 11 do 20
- d) od 21 do 35
- e) 36 godina ili više

4. Razina obrzaovanja:

- a) VŠS
- b) VSS
- c) Ostalo _____

5. Skupina u kojoj radite:

- a) Jaslička skupina
- b) Mlađa vrtićka skupina
- c) Srednja vrtićka skupina
- d) Starija vrtićka skupina
- e) Mještovita skupina

6. Upotrebljavate li lutke u radu s djecom u svojoj skupini?

- a)Da
- b)Ne

7. Ako je odgovor na predhodno pitanje DA molim vas da ukratko opišete na koji način koristite lutku u radu s djecom u svojoj skupini?

8. Koliko su djeca u vašoj skupini zainteresirana za aktivnosti s uporabom lutke?

Od 1 do 5

izrazito nezainteresirana 1 2 3 4 5 izrazito zainteresirana

9. Smatrate li da je važno upotrebljavat lutku u radu s djecom?

Od 1 do 5

izrazito nevažno 1 2 3 4 5 izrazito važno

10. Provodite li s djecom u skupini lutkarske predstave?

a) Da

b) Ne

11. Postoje li ograničenja u vašoj ustanovi zbog kojih niste u mogućnosti koristiti lutku u radu s djecom onoliko koliko bi voljeli?

a) Da

b) Ne

12. Ako je odgovor na predhodno pitanje DA, molim vas navedite ih.

13. Smatrate li da upotreba lutke doprinosi kvaliteti vašeg odgojno – obrazovnog rada s djecom?

a) Da

b) Ne

14. Ako je odgovor na predhodno pitanje DA, molim vas ukratko opišite na koji način.

15. Zamislite da dijete u vašoj skupini prolazi kroz teško životno razdoblje (npr. rastava roditelja, smrt bližnjih...) i emocionalno se zatvori u sebe, biste li u tom slučaju posegnuli za lutkom kako bi putem lutke dijete lakše izrazilo svoje osjećaje?

a) Da

b) Ne

16. Smatrate li da biste kod agresivnog ponašanja pomoću lutke usmjerili njegovu energiju prema prihvatljivim oblicima rješavanja situacija?

- a) Da
- b) Ne

17. Ako je odgovor na predhodno pitanje DA, molim vas ukratko opišite na koji način.

18. Koje odgojno – obrazovne zadaće najčešće planirate ostvariti kod djece prilikom aktivnostima s lutkom?

- a) Zadovoljavanje psiholoških i socijalnih potreba
- b) Zadovoljavanje spoznajnih, doživljajnih interesa
- c) Usvajanje moralnih, socijalnih i kulturnih vrijednosti
- d) Usvajanje znanstvenih i umjetničkih dostignuća
- e) Razvoj strpljivosti, samostalnosti i brige o sebi
- f) Ostalo _____

19. U sljedećem pitanju brojevima od 1 do 5 označite koliko dobro ste upoznati s određenom vrstom lutke

	1 - nisam upoznat/a s navedenom vrstom lutke	2 - skromno poznajem navedenu vrstu lutke	3 - dobro poznajem navedenu vrstu lutke	4 - vrlo dobro poznajem navedenu vrstu lutke	odlično poznajem navedenu vrstu lutke
Ginjol					
Zjevalica					
Lutke sjene					
Javajka					
Marioneta					
Lutka za prst					

20. U sljedećem pitanju označite koliko često koristite pojedinu navedenu vrstu lutke u svome radu

	nikad	rijetko	Ponekad	Često
Ginjol				
Zjevalica				
Lutke sjene				
Javajka				
Marioneta				
Lutka za prst				

21. U sljedećem pitanju s brojevima od 1 do 5 procjenite stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
Rado upotrebljavam lutke u svom radu					
Dovoljno sam kompetentan/a za upotrebu lutki u svom radu					
Rado bih sudjelovao/la u nekom obliku stručnog usavršavanja na temu lutki					
Tijekom studiranja sam imao/imala dovoljno kolegi/na kojima se govorilo o korištenju lutki					
Upotreba lutaka u radu iziskuje					

dodatnu pripremu					
Lutka pridonosi sklapanju prijateljstva i pobjeđivanju straha kod situacija koje su djeci bile nepoznate					
Lutka omogućuje bolji kontakt s okolinom, te pomaže djeci da lakše izraze svoje probleme					
Kroz interakciju i komunikaciju među djecom uz pomoću lutke odgojitelj jednostavnije prepoznaje psihološke potrebe djeteta					
U igri s lutkama lakše se prepoznaju konfliktne situacije					
Lutka je važno odgojno - obrazovno i terapeutsko sredstvo					
Kroz igru lutkom dijete ima mogućnost doživjeti razne životne situacije, steći iskustvo nekoga tko zapravo ne postoji					
Igre djeteta s					

lutkom, otvara mu mogućnost za razvoj kreativnosti					
Lutka u igri djetete potiče na izmišljanje neočekivane jezične konstrukcije					
Odgojiteljevo pripovijedanje s lutkama potiče predčitačke vještine djece					
Lutka djetetu može pomoći da izrazi svoje emocije					
Pomoću lutke djetete može izgrađivati karakterne crte					
Lutka omogućuje djetetu razvoj intelektualne sposobnosti					
Dijete preko lutke može učiti o društveno – povjesnom iskustvu, civilizaciji i kulturi					
Pomoću lutke se mogu stjecati znanja, vještine i navike					
Lutka može pomoći u tjelesnom, intelektualnom, estetskom, moralnom i radnom odgoju					

22. Navedite primjer iz svoje prakse pri kojem je vam lutka pomogla u komunikaciji s djetetom.

23. Opišite situaciju iz svoje prakse pri kojoj je lutka pomogla riješiti konfliktnu situaciju među djecom.

24. Navedite situaciju iz svoje prakse u kojem je lutka naučila dijete da se izražava kreativno.

25. Navedite primjer iz svoje prakse u kojem je lutka pomogla djetetu razviti društvene vještine.

Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada

Izjavljujem da je moj završni/diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)